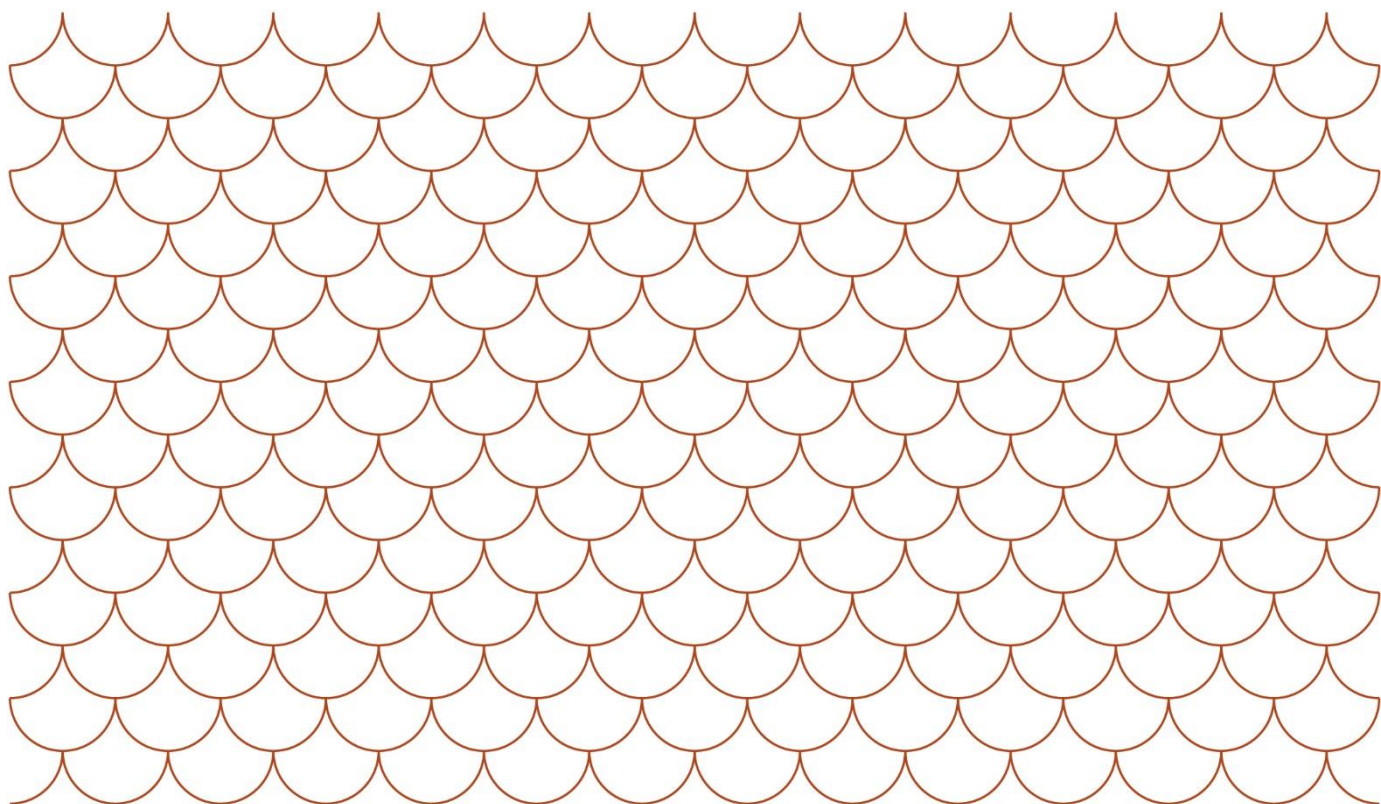

Migration och elevers kunskapsresultat i skolan

Sammanställning av tidigare studier

Publikationen finns att ladda ner som kostnadsfri
PDF från Skolverkets webbplats:

www.skolverket.se/publikationer

Dokumentdatum: 2025-03-26

Diarienummer: 2025:247

Skolverket, Solna 2025

Innehåll

Sammanfattning	4
1. Inledning.....	7
Syfte och frågeställningar	7
Avgränsningar.....	7
Definitionen av elevers migrationsbakgrund i ingående studier	8
2. Bakgrund – Migrationens utveckling	11
3. Grundskolan	13
Elever med utländsk bakgrund i grundskolan.....	13
Skolresultaten i grundskolan för elever med utländsk bakgrund.....	15
Skolresultaten i officiell statistik	15
Internationella kunskapsstudier i grundskolan	18
Skolresultaten i registerstudier.....	24
Sammanfattning	31
4. Gymnasieskolan	33
Gymnasieval och övergång till gymnasieskolan	33
Genomströmning och resultat i gymnasieskolan.....	35
Internationella kunskapsstudier i gymnasieskolan.....	35
Skolresultaten i officiell statistik och registerstudier	36
Sammanfattning	42
Referenser	44

Sammanfattning

I denna rapport presenterar Skolverket en sammanställning av resultat från tidigare studier om kunskapsresultaten för elever med utländsk bakgrund. Kunskapssammanställningen har tagits fram som en del av ett regeringsuppdrag till Konjunkturinstitutet att analysera migrationens nettoeffekter.

Andelen elever med utländsk bakgrund och elevsammansättningen i skolväsendet över tid

- Antalet nyinvandrade elever har, från att först ökat kraftigt i samband med den senaste flyktingvågen, nu minskat. Från 2018 och framåt har antalet barn i skolåldern inskriva hos Migrationsverket minskat kraftigt och är idag på lägre nivåer än i början av 2000-talet.
- Andelen elever med utländsk bakgrund ökar fortfarande i grundskolan och gymnasieskolan. I grundskolan uppgår andelen elever med utländsk bakgrund till drygt 26 procent och i gymnasieskolan till 28 procent. I båda skolformerna består ökningen först och främst av att andelen elever födda utomlands har ökat.
- Under större delen av 2000-talet har elever som är utrikes födda succesivt fått sämre utbildningsförutsättningar. Det finns dock tecken på en förändring de senaste åren.
 - Åldern vid invandring har ökat över tid. Den var som högst i mitten av 2010-talet men har under de senaste åren sjunkit något, men var 2022 fortfarande högre än i början av 2000-talet. Många elever som är födda utomlands har därmed under de senaste decennierna börjat i skolan efter skolstart.
 - Invandringen har över tid ökat från länder och regioner där studieförutsättningarna är mindre goda och vars skolsystem skiljer sig mer från det svenska än tidigare.
 - Elever med utländsk bakgrund fick under de första decennierna av 2000-talet en mindre gynnsam familjebakgrund, genom att deras föräldrarna hade en lägre utbildningsnivå än tidigare. Det är dock oklart om detta fortfarande gäller för de elever med utländsk bakgrund som idag går i grund- eller gymnasieskolan.

Skolresultat för elever med utländsk bakgrund

- Elever med utländsk bakgrund har i genomsnitt sämre skolresultat både i grund- och gymnasieskolan än elever med svensk bakgrund.

I grundskolan:

- Elever med utländsk bakgrund har lägre meritvärden (slutbetyg) i årskurs 9 och uppnår i mindre utsträckning behörighet till ett nationellt program i gymnasieskolan än elever med svenska bakgrund.
- Fram till mitten av 2010-talet ökade sammantaget skillnaderna i skolresultat mellan elever med olika migrationsbakgrund i grundskolan. Sedan dess har dock skillnaderna minskat, genom att meritvärdena och behörighetsgraden bland elever som invandrat efter skolstart har ökat.

I gymnasieskolan:

- Elever med utländsk bakgrund har lägre genomsnittliga betygspoäng (avgångsbetyg) än elever med svensk bakgrund. De har sämre genomströmning i gymnasieskolan i jämförelse med elever med svensk bakgrund, givet att eleverna går på samma gymnasieprogram och har samma slutbetyg från grundskolan. Elever med utländsk bakgrund är också överrepresenterade bland elever som saknar examen från gymnasieskolan efter fyra år.
- Elever som anlänt före skolstart har från slutet av 1980-talet till mitten av 2010-talet haft en betygsutveckling som liknar svenskfödda elevers. Däremot försämrades betygen kraftig för elever som anlänt efter skolstart. Enligt den officiella statistiken har avgångsbetygen från gymnasieskolan för gruppen elever med utländsk bakgrund som helhet förbättrats från mitten av 2010-talet fram till de senaste åren då betygen åter försämrats något. Detsamma gäller för andelen som tagit en gymnasieexamen.

Migrationsbakgrundens påverkan på elevers skolresultat

- Åldern vid invandring har stor betydelse för skolresultaten.
 - Elever som invandrat före skolstart har slutbetyg och en behörighetsgrad till gymnasieskolan i årskurs 9 i grundskolan som liknar skolresultaten för elever med svensk bakgrund. Meritvärdena och behörigheten bland dem som invandrat efter skolstart är däremot betydligt lägre. För nyinvandrade elever är skolresultaten i grundskolan mycket låga.
 - De elever som anlänt till Sverige före skolstart klarar sig betydligt bättre, har högre avgångsbetyg och genomströmning, i gymnasieskolan än elever som anlänt senare.
 - Elever som är födda utomlands tenderar att ha en högre progression i jämförelse med övriga elever i grundskolan. Det är oklart om detta även gäller för utlandsfödda elever i gymnasieskolan.

- Familjebakgrunden har en stor betydelse för elevers skolresultat och kan förklara till stor del av skillnaderna som finns i skolresultat mellan elever med olika migrationsbakgrund.
- Ursprungsland och modersmål kan även ha betydelse för elevers skolresultat, genom att det kan ge elever olika utbildningsförutsättningar.
- Elever med utländsk bakgrund har lägre resultat i de internationella studierna än elever med svensk bakgrund. Elevernas familjebakgrund kan vanligtvis förklara en stor del av resultatskillnaderna mellan elever med olika migrationsbakgrund, men oftast inte allt.

Migrationens betydelse för kunskapsresultaten och skolväsendet som helhet

- Att andelen elever födda utomlands som invandrat efter ordinarie skolstart har ökat under de senaste decennierna har haft betydelse för behörighetsgraden till gymnasieskolan och för genomströmningen i gymnasieskolan på nationell nivå.
- Att andelen elever med utländsk bakgrund ökat, samt att gruppen i vissa fall haft en sämre relativ resultatutveckling, bedöms till en del ha bidragit till resultatförsämringen i de internationella studierna på nationell nivå. Det finns emellertid sannolikt flera orsaker som tillsammans kan förklara resultatnedgången, där elevernas migrationsbakgrund enbart utgör en del av förklaringen.
- Mottagandet av nyanlända elever under den senaste flyktingvågen påverkade på kort sikt skolornas lärartäthet negativt, men inte på lite längre sikt. Lärartätheten återhämtade sig snabbt till följd av att huvudmännen ökade resurstilldelningen till mottagar skolor. Påverkan på lärarkompetensen, det vill säga tillgången till erfarna, behöriga och utbildade lärare, bedöms som liten.
- Det ökade inflödet av nyanlända elever under flyktingvågen 2015 hade en svagt positiv effekt på inrikes födda elevers provresultat. Sannolikt eftersom inflödet bidrog till att huvudmännen sköt till mer resurser, med undantag för storstäderna.

1. Inledning

Denna rapport är en kunskapssammanställning om migrationens effekter på kunskapsresultaten i skolan. Rapporten utgör ett underlag till Konjunkturinstitutet. Regeringen gav i juni 2024 Konjunkturinstitutet i uppdrag att analysera migrationens nettoeffekter. Uppdraget ska redovisas senast den 5 juni 2025. Ett antal myndigheter, däribland Skolverket, fick samtidigt i uppdrag att ta fram kunskapssammanställningar för att stödja Konjunkturinstitutet. Skolverket fick i uppdrag att ta fram en kunskapssammanställning som i möjligaste mån ska belysa migrationens effekter på kunskapsresultaten i skolan.¹

Konjunkturinstitutet ansvarar för att göra den huvudsakliga analysen av migrationens nettoeffekter. Denna analys kommer även att inkludera samhällsekonomiska kostnader och vinster för utbildningsväsendet. Skolverkets kunskapssammanställning, liksom övriga myndigheters sammanställningar, kommer enligt Konjunkturinstitutet inte ingå som ett underlag till beräkningen av migrationens samhällsekonomiska effekter på skolväsendet. Konjunkturinstitutet har ändå bedömt det som värdefullt att ta del av respektive myndighets underlag senast den 28 mars varför denna rapport tagits fram utifrån dessa tidsramar.

Sammanställningen har gjorts av Zara Bergsten vid Skolverkets avdelning för analys.

Syfte och frågeställningar

Rapportens syfte och frågeställningar är:

- Hur har antal, andel och sammansättning av elever med utländsk bakgrund förändrats i skolväsendet över tid?
- I vilken utsträckning skiljer sig elevers kunskapsresultat åt beroende på deras migrationsbakgrund?
- Vilken betydelse har migrationen haft för kunskapsresultaten i skolväsendet som helhet?

Denna rapport syftar till att sammanställa befintlig kunskap om effekter på elevers kunskapsresultat i grundskolan och gymnasieskolan utifrån de avgränsningar som bedömts ändamålsenliga givet underlagets användning.

Avgränsningar

Uppdraget har avgränsats till att behandla två skolformer: grundskolan och gymnasieskolan. Förskolan och den kommunala vuxenutbildningen ingår därmed inte i kunskapssammanställningen, främst på grund av att det idag i stor utsträckning saknas studier om dessa skolformer som kan belysa frågan och svara

¹ Regeringsbeslut 2024-06-27 (Fi I:15). Uppdrag att analysera migrationens nettoeffekter (Fi2024/01486).

mot syftet i sin helhet. Sammanställningen omfattar inte heller specialskolan, sameskolan, anpassad grundskola eller anpassad gymnasieskola. Dessa skolformer är mycket små till omfattningen² och även här saknas i stor utsträckning studier som belyser den aktuella frågan.

Kunskapssammanställningen utgår från tidigare studier och inga nya empiriska underlag har samlats in, förutom omarbetningar och vissa mindre kompletteringar av officiell statistik på området. Då sammanställningen bygger på tidigare studier, innebär det att båda skolformerna inte kan täckas i lika stor utsträckning. Skolverkets internationella studier genomförs exempelvis främst i grundskolan.

Kunskapsunderlaget har avgränsats till i huvudsak tidigare rapporter och studier genomförda av Skolverket, andra myndigheter som IFAU och SCB samt utredningar inom kommittéväsendet. Skolverkets egen statistik ingår också som ett underlag för sammanställningen. Kunskapssammanställningen avser främst de senaste åren, men tidsperspektivet styrs även av den tidsperiod som behandlas i de studier som faller inom den ovan specificerade urvalsramen.

Definitionen av elevers migrationsbakgrund i ingående studier

En svårighet med att sammanställa befintliga studier och forskning som studerat skillnader i kunskapsresultat mellan elever med olika migrationsbakgrund är att det finns en mängd olika sätt att definiera elevers migrationsbakgrund. I detta avsnitt behandlas hur de studier som inkluderats i denna kunskapssammanställning har definierat elevers migrationsbakgrund.

Vanligtvis används migrationsbakgrund som ett samlingsnamn för svensk och utländsk bakgrund. Vad som menas med svensk och utländsk bakgrund varierar dock mellan studier. Svensk bakgrund definieras i de allra flesta fall som elever födda i Sverige som har minst en förälder som är född i Sverige. Det finns dock ett undantag. I den senaste PISA-undersökningen från 2022 inkluderas kategorin elever med svensk bakgrund också elever födda utomlands med minst en förälder född i Sverige. Det innebär att alla elever som har minst en förälder född i Sverige ingår i gruppen elever med svensk bakgrund oavsett elevens eget födelseland.

De största variationerna i definitionen av migrationsbakgrund mellan studier gäller hur man har valt att definiera och kategorisera elever med utländsk bakgrund. Det vanligaste har varit att antingen kategorisera alla elever med utländsk bakgrund (ej svensk bakgrund) som en enda sammanhållen kategori, eller att dela in elever med utländsk bakgrund i två underkategorier: 1. elever som är födda i Sverige med båda föräldrarna födda utomlands och 2. elever födda utomlands (oavsett var föräldrarna är födda).

² Antalet elever i sameskola, specialskola, anpassad grundskola och anpassad gymnasieskola utgör tillsammans endast 1,6 procent av alla elever i grund- och gymnasieskola. Skolverkets officiella statistik, Samtliga skolformer och fritidshem, 2023/24, Tabell 1.

Vilka elever som ingår i kategorin ”elever födda utomlands” skiljer sig dock mellan de studier som ingår i kunskapssammanställningen och i vissa fall även inom en och samma studie. Exempelvis ingår, som redan nämnts, enbart de elever som är födda utomlands och har föräldrar som också är födda utomlands i PISA:s definition av elever födda utomlands. Det vanligaste är dock att definiera utrikes födda som en kategori oberoende av föräldrarnas födelseland. Ett annat exempel är att utrikes födda ibland inkluderar asylsökande och elever med okänd bakgrund,³ medan dessa grupper i andra fall har exkluderats.⁴

Kategorin okänd bakgrund används för elever där uppgift om personnummer saknas. För dessa elever saknas det bakgrundsinformation och det är därför inte möjligt att utläsa om eleverna är utrikes födda eller om de är födda i Sverige. Det kan finnas flera orsaker till att elever saknar personnummer. En orsak är att eleven är utrikes född och inte har blivit folkbokförd i Sverige ännu. En annan orsak kan vara att eleven har skyddade personuppgifter, vilket gör att elevens skola väljer att inte rapportera in personuppgifter för eleven. Om en utrikes född elev med okänd bakgrund senare blir folkbokförd kommer eleven att få ett personnummer, med det är inte möjligt att följa eleven bakåt i tiden, eleven framstår därmed som en ny individ i de nationella registren. Det innebär att det är svårt att följa utlandsfödda elever över tid via registerdata. Nyanlända elever brukar även få ett invandringsdatum som överensstämmer med datum för registrering i folkbokföringen.⁵

Dessutom delas utrikes födda elever ofta in i ytterligare underkategorier. Det är exempelvis vanligt att dela in de som själva har invandrat efter om de är 1. nyinvandrade, vanligtvis utrikes födda elever som har invandrat till Sverige för högst fyra år sedan⁶, 2. har invandrat innan skolstart, eller 3. invandrat efter skolstart⁷. Alternativt har de som invandrat delats in utifrån om de har invandrat före eller efter en viss ålder⁸.

Det finns också exempel där elever kategoriserats efter födelseland eller migrationsstatus, i vissa studier har man valt att även skilja ut asylsökande, eller elever med okänd bakgrund från övriga elever som är födda utomlands i analysen.

Ytterligare ett sätt som har använts för att kategorisera och dela in elever efter migrationsbakgrund är efter det språk som talas i hemmet. I en del av de internationella studierna samlas det in uppgifter om hur ofta eller hur eleverna

³ Elever som ofta saknar folkbokföringsuppgifter men som är inkluderad i skolstatistiken.

⁴ I den officiella statistiken räknades elever med okänd bakgrund tidigare in i kategorin svensk bakgrund i Skolverkets officiella statistik detta ändrades läsåret 2014/15, nu särredovisas ofta okänd bakgrund. Gruppen utgörs till stor del av utrikes födda elever som inte ännu folkbokförts, men dessa kan inte särskiljas från elever som saknar bakgrundsuppgifter av andra orsaker, Skolverkets officiella statistik.

⁵ Det gör att elever kan ha befunnit sig i Sverige under längre tid än det datum då de registrerades som invandrade.

⁶ Till nyinvandrade räknas elever som är utrikes födda, har minst en förälder som är utrikes född eller med okänt födelseland, har invandrat till Sverige för första gången under de senaste fyra åren (folkbokföringsdatum utgör invandringsdatum). Eleverna har inte heller gått i svensk skola tidigare. De elever som ännu inte blivit folkbokförda, såsom asylsökande och elever med okänd bakgrund inkluderas oftast inte i gruppen nyinvandrade, Skolverkets officiella statistik.

⁷ I vissa studier har gränsen satts innan förskoleklass och i andra fall innan årskurs 1 i grundskolan, exempelvis i Skolverkets officiella statistik, Holmlund, Sjögren & Öckert, 2020.

⁸ Det finns ett flertal exempel på att ålder har valts för att dela in grupper, till exempel om eleven är över eller under 6, 7, 9 eller 11 år. Där den första gruppen definieras som ”tidiga invandrade” och den senaren som ”sena invandrade”. Se exempelvis: Johnsson & Mood, 2023; Holmlund, Sjögren & Öckert, 2020; Skolverket, 2024b.

använder sig av det svenska språket i hemmet via enkäter, exempelvis uppgifter om eleverna ibland eller alltid talar svenska i hemmet. Det språk som talas i hemmet har sedan i studierna använts som en proxy för elevens migrationsbakgrund.⁹

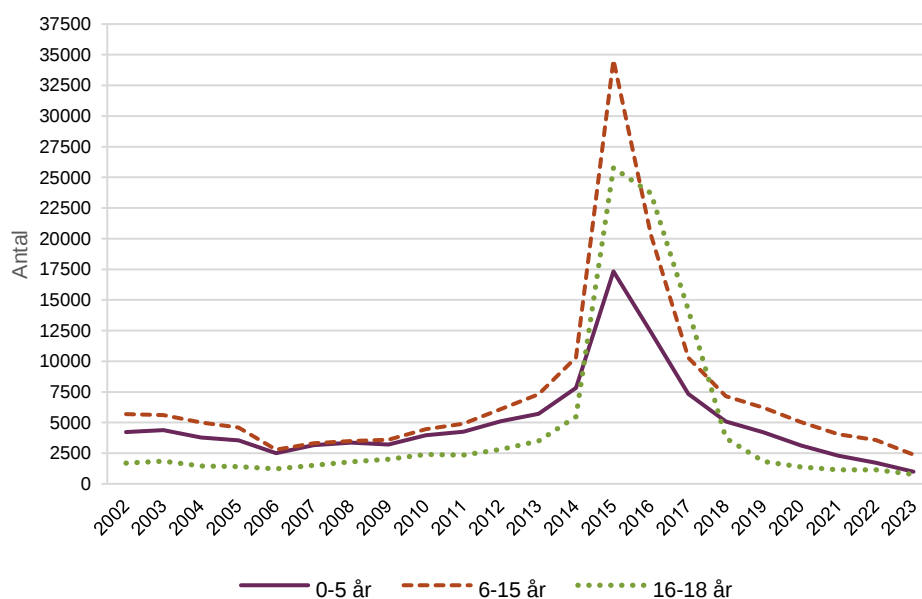
I rapporten har i den mån detta varit möjligt begreppsanvändningen förenklats för att underlätta för läsaren. Det betyder att ett annat begrepp, eller en mer detaljerad definition, kan ha använts i den rapport som hänvisas till.

⁹ I exempelvis PIRLS 2021 definieras migrationsbakgrunden efter vilket språk som talas i hemmet. I PIRLS får eleverna svar på en enkät om hur ofta de talade svenska i hemmet: 1) Jag pratar alltid svenska hemma 2) Jag pratar nästan alltid svenska hemma 3) Ibland pratar jag svenska och ibland pratar jag ett annat språk hemma 4) Jag pratar aldrig svenska hemma. Alternativ 2–4 har slagit ihop, vilket ger två grupper: 1. de som alltid svenska i hemmet, 2. de inte alltid talar svenska i hemmet. Skolverket, 2023a, s. 36.

2. Bakgrund – Migrationens utveckling

Under de senaste decennierna har invandringen till Sverige av barn i skolåldern förändrats markant. Utifrån statistik om inskrivna hos Migrationsverket (diagram 1) går det att utläsa att antalet inskrivna barn har varierat betydligt mellan åren 2002 och 2023. Under den första delen av den studerade perioden har antalet inskrivna barn i Migrationsverkets mottagningssystem varit relativt stabilt och skillnaderna mellan de tre åldersgrupperna (0–5 år, 6–15 år, 16–18 år) relativt sett små, eller mer begränsade. I samband med den senaste flyktingvågen från 2014 till 2018 ökade dock antalet invandrade barn i de olika åldersgrupperna kraftigt, främst för de grupper av barn som är i skolåldern (6–15 år och 16–18 år). Det fanns således många barn som var nya i Sverige under denna period och som togs emot inom det svenska skolsystemet. Efter 2018 har antalet barn inskrivna hos Migrationsverket åter minskat och befinner sig idag under de nivåer som fanns i början av 2000-talet.

Diagram 1. Barn inskrivna i Migrationsverkets mottagningssystem 2002–2023

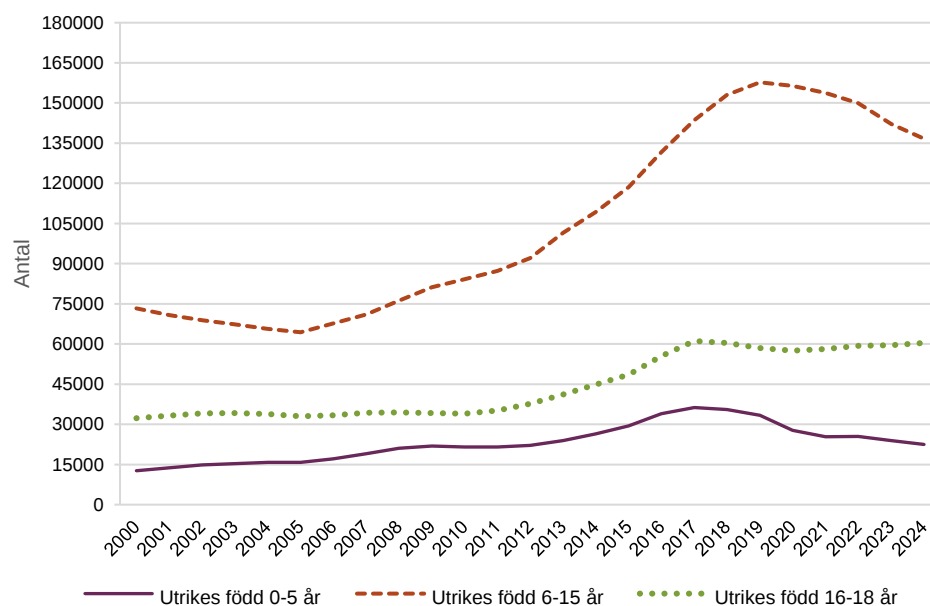

Barnen har delats in i tre grupper: 1. Barn i förskoleålder (0–5 år), 2. Barn i grundskoleålder (6–15 år), 3. Barn i gymnasieålder (16–18 år). Källa SCB:s statistikdatabas.

Diagram 2 visar antalet barn som är födda utomlands i olika åldersgrupper mellan åren 2000 och 2024. Utifrån diagrammet kan man se att antalet barn i olika åldersgrupper, det vill säga barn i förskole-, grundskole- och gymnasieålder, har ökat över tid. Ökningen ligger emellertid något senare än i diagram 1 ovan. En förklaring till detta är att barn som invandrat till Sverige först blir synliga i befolkningsstatistiken när de är folkbokförda i Sverige. Det blir därför med automatik en eftersläpning i den officiella statistiken. Detta skulle möjligtvis även kunna förklara varför vi kan se en minskning av antalet barn i de två yngsta

ålderskategorierna (0–5 år och 6–15 år) i slutet av den studerade perioden men inte på samma sätt för barn som är i gymnasieålder (16–18 år).

Diagram 2. Antal barn som är födda utomlands per åldersgrupp mellan åren 2000–2024

Barnen har delats in i tre grupper: 1. Utlandsfödda barn i förskoleålder (0–5 år), 2. Utlandsfödda barn i grundskoleålder (6–15 år), 3. Utlandsfödda barn i gymnasieålder (16–18 år). Källa SCB:s statistikdatabas.

Diagram 2 visar vidare att det idag finns ett betydligt större antal barn i grundskolan som är födda utomlands. Den stora ökningen av antalet barn födda utanför Sverige består främst av barn som kom i samband med den senaste flyktingvågen. Utifrån diagram 1 och diagram 2 går det även att utläsa att många barn som är födda utomlands och som invandrat till Sverige under de senaste decennierna har anlänt efter skolstart.

De utlandsfödda elevernas ursprungsländer har varierat, med stora skillnader i ländernas ekonomiska utveckling samt utbyggnad och kvalitet på utbildningsväsendet. Invandringen har ökat från länder och regioner där studieförutsättningarna är mindre goda och vars skolsystem skiljer sig mer från det svenska än tidigare.¹⁰ Många av dessa elever kan dessutom ha haft perioder med bristande skolgång på grund av att de har befunnit sig på flykt. Beroende på ursprungsland och modersmål kan elever ha olika förutsättningar för att lära sig svenska.¹¹ Det ställer sammantaget särskilda krav på skolan, vilket är något som kommer att behandlas vidare i kommande kapitel.

¹⁰ Holmlund, Sjögren & Öckert, 2020; Jonsson & Mood, 2023; Skolverket, 2018. Det finns dock tecken på att detta kan vara på väg att börja förändras, se SCB officiella statistik över "Utrikes födda efter födelseland och antal år sedan senaste invandring och ålder, 2000–2024".

¹¹ Jonsson & Mood, 2023.

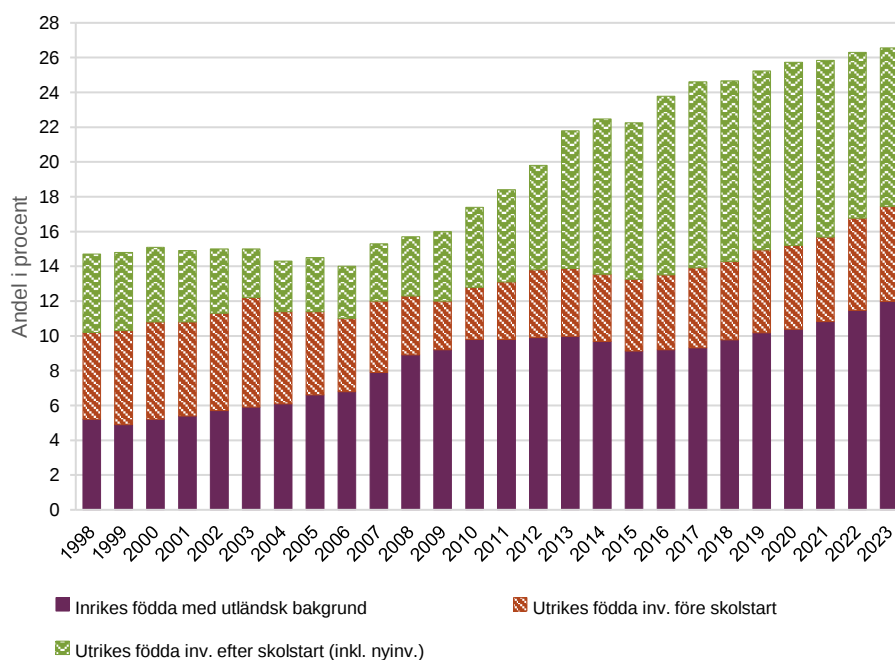
3. Grundskolan

I detta kapitel behandlas resultaten och kunskapsutvecklingen i grundskolan för elever med utländsk bakgrund. Kapitlet inleds med ett avsnitt som beskriver hur elevsammansättningen förändrats i grundskolan under de senaste decennierna, exempelvis i samband med den ökade invandringen av utlandsfödda elever. Detta avsnitt följs av ett avsnitt som behandlar studier av skillnader i skolresultat mellan elever med olika migrationsbakgrund. Avsnittet omfattar både utvecklingen utifrån officiell statistik, internationellt jämförbara urvalsstudier och studier baserade på registerdata.

Elever med utländsk bakgrund i grundskolan

I den officiella statistiken finns idag ingen möjlighet att följa utvecklingen och fördelningen av elever med olika migrationsbakgrund i grundskolan som helhet, men det finns uppgifter om elever som avslutat årskurs 9. För dessa elever är det möjligt att följa hur antalet och fördelningen av elever utifrån deras migrationsbakgrund har förändrats över tid, exempelvis uppdelat efter olika grupper av elever med utländsk bakgrund.

Diagram 3. Andelen elever i årskurs 9 med utländsk bakgrund mellan åren 1998–2023

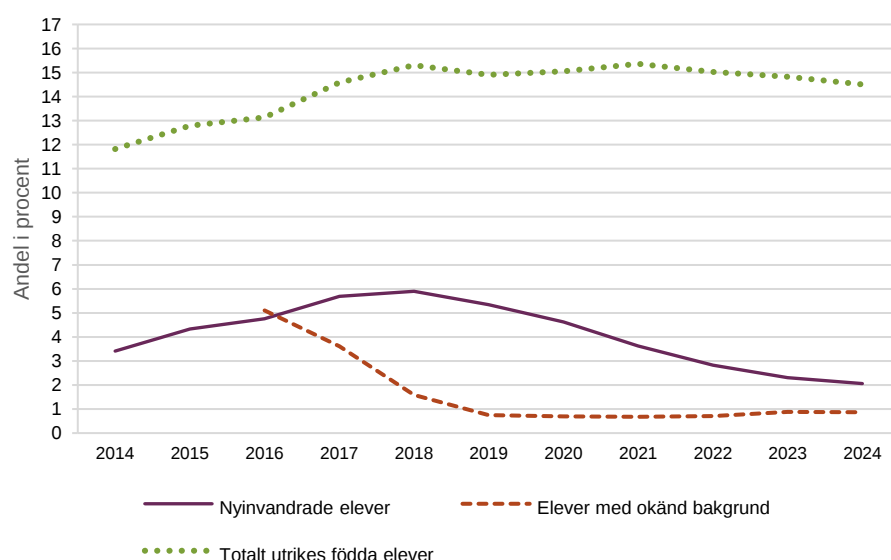
I diagrammet motsvarar det angivna året vårterminen aktuellt år, exempelvis står 1998 för vårterminen 1998. Datakälla: För läsåren 1997/98–2012/13 har information hämtats från Skolverket, 2016a, s. 15. För läsåren 2013/14 – 2023/24 har information hämtats från Tabell 1A: Elever som avslutat årskurs 9.

Diagram 3 visar andelen avgångselever med utländsk bakgrund (per migrationskategori) av det totala antalet elever i årskurs 9 mellan åren 1998 och 2023.

Under slutet av 1990-talet och början av 2000-talet förändrades inte andelen elever med utländsk bakgrund i någon större utsträckning utan var ungefär på samma nivå, detta även om andelen elever födda i Sverige med utländsk bakgrund ökade något. Från 2006 har det skett en markant ökning av andelen elever med utländsk bakgrund, särskilt markant är den från 2010 till 2017. Under denna period är det främst andelen utlandsfödda elever som ökat och av dessa framför allt elever som invandrat efter skolstart. Sett över hela tidsperioden har andelen elever med utländsk bakgrund ökat från ungefär 14,7 procent till nästan 26,5 procent. Andelen utlandsfödda har samtidigt ökat från drygt 9,5 procent till nästan 14,5 procent.

Andelen elever med okänd bakgrund ökade också från 0,3 procent av alla elever 2012 till som högst 5,1 procent 2016.¹² Tidigare analyser från Skolverket tyder på att denna grupp till övervägande del består av nyanlända elever som ännu inte hunnit få något personnummer.¹³ Efter 2016 har dock andelen elever med okänd bakgrund åter minskat och ligger numera under 1 procent (se diagram 4).

Diagram 4. Andelen utrikes födda, nyinvandrade och med okänd bakgrund i årskurs 9

I diagrammet motsvara det angivna året vårterminen aktuellt år, det betyder att 2014 motsvara läsåret 2013/14. Källa: Tabell 1A: Elever som avslutat årskurs 9 läsåren 2013/14–2023/24.

Antalet, liksom andelen, nyinvandrade elever som avslutade årskurs 9 har från att inledningsvis ha ökat i samband med den senaste flyktingvågen i mitten på 2010-talet nu mer än halverats. Föregående läsår var antalet nyinvandrade elever 2 531, vilket kan jämföras med som mest 6 522 vårterminen 2018 (vilket motsvarar en minskning från 5,9 till 2,1 procent av alla elever i årskurs 9, se diagram 4).¹⁴ Detta

¹² Skolverket, 2016a, s. 15, samt Grundskolan, Betyg årskurs 9, Tabell 1A: Elever som avslutat årskurs 9 läsåren 2013/14–2023/24.

¹³ Eftersom elever saknar personnummer saknar de även uppgift om migrationsbakgrund, Skolverket, 2016a.

¹⁴ De nyinvandrades andel av gruppen elever med utländsk bakgrund har minskat från 24 procent läsåret 2017/18, till 7,8 procent läsåret 2023/24. Källa: Grundskolan, Betyg årskurs 9, Tabell 1A: Elever som avslutat årskurs 9 läsåren 2013/14–2023/24. Sättet att räkna fram nyinvandrade i statistiken för grundskolan justerades från och med läsåret 2019/20. Tidigare har det beräknats utifrån hela läsår, men hänsyn tas nu till vid vilken månad eleven kom till Sverige.

tillsammans med att andelen (och antalet) elever med okänd bakgrund har minskat gör att det numera finns betydligt färre utrikes födda elever med en kort vistelsetid i Sverige.

Sammanfattningsvis har andelen elever med utländsk bakgrund ökat markant i grundskolan sedan slutet av 1990-talet, framför allt sedan 2006 då 14 procent av eleverna i årskurs 9 hade utländsk bakgrund till idag då 26,5 procent av alla elever har utländsk bakgrund. Gruppens andel har därmed nästan fördubblats under de senaste decennierna.

Det har dock inte enbart skett en ökning av andelen elever med utländsk bakgrund i grundskolan utan det har även skett stora förändringar i gruppens sammansättning. Andelen elever som är utrikes födda har ökat under de senaste 10 åren. I dag är gruppen utrikes födda elever i årskurs 9 större än gruppen inrikes födda med utländsk bakgrund. Utöver detta har det samtidigt skett förändringar inom gruppen utrikes födda. Skolverket har tidigare visat att invandringsåldern har förändrats över tid. Exempelvis var invandringsåldern för utrikes födda elever i början av 2000-talet strax under 7 år för att i mitten av 2010-talet öka till omkring 9,5 år.¹⁵ De senaste åren har dock invandringsåldern åter sjunkit något och var 2022 strax över 8 år.¹⁶ Det innebär att invandringsåldern fortfarande är högre än i början av 2000-talet. Dessutom har det även skett förändringar när det gäller de invandrade elevernas ursprungsland och familjebakgrund.¹⁷ Skolverket har tidigare visat att elevernas socioekonomiska bakgrund förändrats. Föräldrar till elever med utländsk bakgrund hade under 2010-talet i genomsnitt en lägre utbildningsnivå jämfört med tidigare.¹⁸ Detta innebär sammantaget att utbildningsförutsättningarna för denna grupp har varierat över tid.

Skolresultaten i grundskolan för elever med utländsk bakgrund

Skolresultaten i officiell statistik

I detta avsnitt behandlas utvecklingen av de genomsnittliga slutbetygen och behörigheten till gymnasieskolan bland elever med svensk och utländsk bakgrund i Skolverkets officiella statistik.

De genomsnittliga slutbetygens utveckling för elever med svensk och utländsk bakgrund mellan läsåren 2013/14 och 2023/24

Slutbetygen i årskurs 9 har för samtliga elever förändrats under den studerade perioden från vårterminen 2014 till vårterminen 2024. Det genomsnittliga meritvärdet ökade först från 222,1 läsåret 2013/14 till 232,1 läsåret 2020/21, för

Detta innebär ett lägre antal nyinvandrade elever i grundskolan, jämfört med tidigare beräkningsmetod. Se Skolverket, 2021.

¹⁵ Skolverket, 2016a, s. 16 samt Skolverket, 2022, diagram 3, bilaga 2, s. 186.

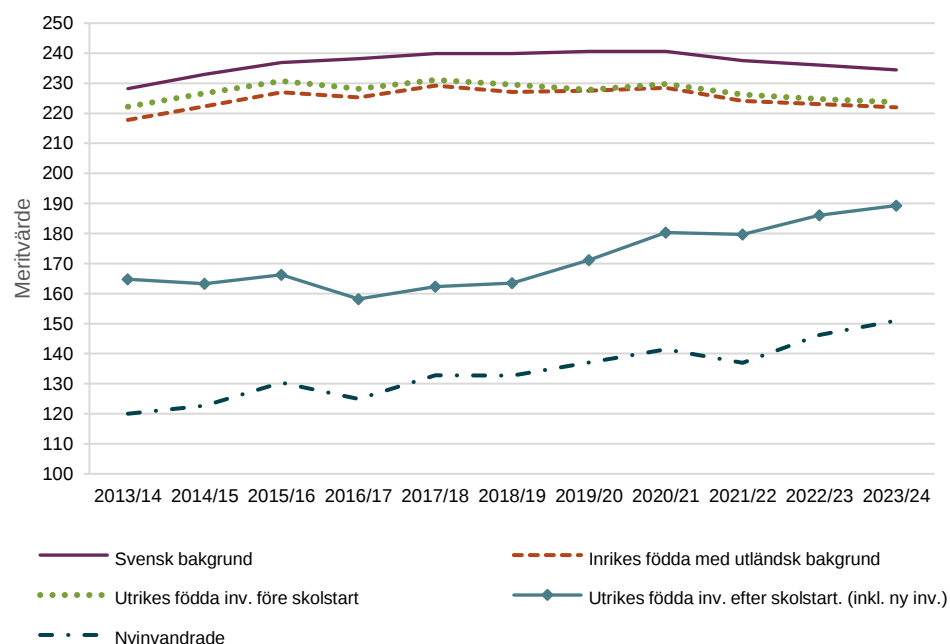
¹⁶ Se diagram 3, bilaga 2, s. 186 i Skolverket, 2022.

¹⁷ Jonsson & Mood, 2023; Holmlund, Sjögren & Öckert, 2019; Skolverket 2018.

¹⁸ Skolverket, 2016a.

att sedan minska till 219,8 läsåret 2023/24.¹⁹ Det betyder att det genomsnittliga meritvärdet för samtliga elever i slutet av perioden är något lägre jämfört med läsåret 2013/14. I diagram 5 visas det genomsnittliga meritvärdet i årskurs 9 utifrån migrationsbakgrund.

Diagram 5. Genomsnittligt meritvärde för elever med olika migrationsbakgrund i årskurs 9 (beräknat på 17 ämnen), Läsåren 2013/14 till 2023/24

I betygsstatistiken för årskurs 9 inkluderas nyinvandrade elever i gruppen *elever som invandrat efter ordinarie skolstart*. Källa: Tabell 1B: Resultat av slutbetyg för elever som avslutat årskurs 9 läsåren 2013/14–2023/24. För det sista läsåret har den officiella statistiken omarbetats gällande elever som invandrat efter ordinarie skolstart för att undvika brott i tidsserien (därför inkluderas för detta läsår även elever som är nyinvandrade i kategorin elever som invandrat efter ordinarie skolstart).

Diagrammet visar att elever med svensk bakgrund i genomsnitt har högre betyg än elever med utländsk bakgrund. Elever med utländsk bakgrund födda i Sverige samt elever som invandrat före skolstart har dock en liknande betygsutveckling som elever med svensk bakgrund. Skillnaderna mellan elever med svensk bakgrund och elever med utländsk bakgrund födda i Sverige eller som invandrat före skolstart, är omkring 9–12 meritvärdespoäng. Medan skillnaderna är betydligt större när det gäller nyanlända elever och elever som invandrat efter skolstart. När skillnaderna var som störst läsåret 2016/17 skiljde det 113,3 meritvärdespoäng mellan elever med svensk bakgrund och elever som invandrat efter skolstart. Dessa skillnader har dock minskat och det senaste läsåret skiljde det mellan 45,1 meritvärdespoäng mellan grupperna.

Meritvärdena för elever som invandrat efter skolstart har därmed förändrats markant över tid. Betygen har till viss del fluktuerat under perioden men den generella trenden är att meritvärdena succesivt ökat för elever som invandrat efter skolstart, det gäller även för elever som är nyinvandrade. Det genomsnittliga

¹⁹ Skolverkets officiella statistik, Grundskolan, Betyg årskurs 9, Tabell 1B, Resultat av slutbetyg för elever som avslutat årskurs 9 för läsåren 2013/14 och 2023/24.

meritvärdet för utrikes födda elever som invandrat till Sverige efter skolstart har ökat från som lägst 158,2 till omkring 189,3 i slutet av perioden.

Nyinvandrade elever har en liknande utveckling men från betydligt lägre nivåer. Läsåret 2013/14 var deras genomsnittliga meritvärde 120, vilket kan jämföras med 151 läsåret 2023/24. De nyinvandrade eleverna har dock meritvärden som ligger långt under de för elever med svensk bakgrund även om skillnaderna minskat över tid. I början av perioden var skillnaden i genomsnitt 108,2 meritvärdespoäng och i slutet av perioden 83,4. En hög andel av de nyinvandrade eleverna når inte kunskapskraven i årskurs 9. Vårterminen 2014 nådde drygt 80,8 procent av de nyinvandrade eleverna inte kunskapskraven i ett, flera eller alla ämnen.²⁰ Denna andel hade vårterminen 2024 minskat, men 73,3 procent av dessa elever nådde fortfarande inte kunskapskraven i slutet av grundskolan.²¹

Sammantaget har slutbetygen i årskurs 9 för elever som invandrat efter skolstart förbättrats de senaste 10 åren. En förklaring till den positiva betygsutvecklingen kan vara att den genomsnittliga invandringsåldern för eleverna har sjunkit.²² Det innebär att de elever som idag tillhör gruppen som invandrat efter skolstart i genomsnitt har gått fler år i svensk skola innan de fick sitt slutbetyg i årskurs 9 än för 10 år sedan.

Behörighet till gymnasieskolan bland elever med svensk och utländsk bakgrund mellan läsåren 2013/14 och 2023/24

Behörigheten till gymnasieskolan skiljer sig åt mellan olika elevgrupper. Gymnasieskolan är en skolform som är öppen för de ungdomar som har avslutat grundskolan eller motsvarande utbildning. För att vara behörig till ett av gymnasieskolans nationella program behöver dock eleven uppfylla ett antal särskilda krav. Hur kraven ser ut skiljer sig åt mellan olika nationella program. För att vara behörig till ett yrkesprogram krävs godkända betyg i svenska eller svenska som andraspråk, engelska och matematik samt minst fem andra ämnen från grundskolan eller motsvarande utbildning. Det ställs emellertid högre krav för att en elev ska vara behörig till ett högskoleförberedande program. För denna typ av behörighet krävs godkända betyg i svenska eller svenska som andraspråk, engelska, matematik samt minst nio andra ämnen från grundskolan eller motsvarande utbildning.²³

Att vara behörig till gymnasieskolans yrkesprogram är därmed den mest grundläggande formen av behörighet till ett nationellt gymnasieprogram. Diagram

²⁰ Skolverkets officiella statistik, Grundskolan, Betyg årskurs 9, Tabell 1B: Resultat av slutbetyg för elever som avslutat årskurs 9 läsåren 2009/10–2013/14.

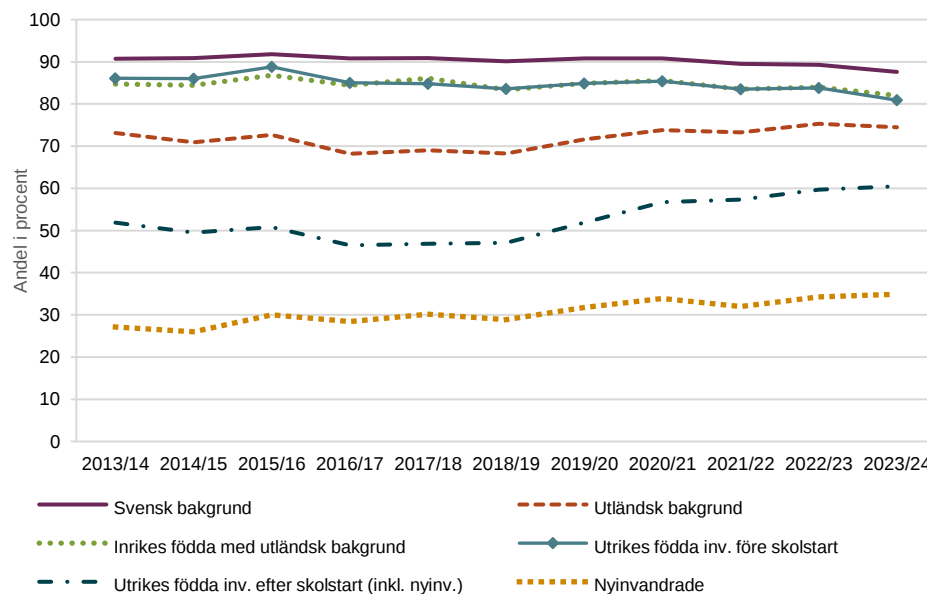
²¹ Skolverkets officiella statistik, Grundskolan, Betyg årskurs 9, Tabell 1B: Resultat av slutbetyg för elever som avslutat årskurs 9 läsåren 2019/20–2023/24.

²² Se tidigare avsnittet "Elever med utländsk bakgrund i grundskolan".

²³ Regler för behörigheten till gymnasieskolan ändrades 2012. Vilka ämnen som det krävs godkänt i varierar mellan programmen. För behörighet till ekonomiprogrammet, humanistiska programmet och samhällsvetenskapsprogrammet måste geografi, historia, religionskunskap och samhällskunskap ingå bland de godkända ämnena. För behörighet till naturvetenskapsprogrammet och teknikprogrammet måste biologi, fysik och kemi ingå bland de godkända ämnena ([Antagning till gymnasieskolan - Skolverket](https://www.skolverket.se/regler-och-ansvar/ansvar-i-skolfragor/antagning-till-gymnasieskolan), Behörighet, mottagande och antagning till nationella program, <https://www.skolverket.se/regler-och-ansvar/ansvar-i-skolfragor/antagning-till-gymnasieskolan>).

6 visar andelen behöriga till ett yrkesprogram i gymnasieskolan efter migrationsbakgrund.

Diagram 6. Andelen elever som är behöriga till ett yrkesprogram i gymnasieskolan utifrån migrationsbakgrund, läsåret 2013/14–2023/24

I behörighetsstatistiken för årskurs 9 inkluderas nyinvandrade elever i gruppen *elever som invandrat efter ordinarie skolstart*. Källa: Tabell 1B: Resultat av slutbetyg för elever som avslutat årskurs 9 läsåren 2013/14–2023/24. För det sista läsåret har den officiella statistiken omarbetats gällande elever som invandrat efter ordinarie skolstart för att undvika brott i tidsserien (därför inkluderas för detta läsår även elever som är nyinvandrade i kategorin elever som invandrat efter ordinarie skolstart).

Diagrammet ovan visar att under perioden från läsåret 2016/17 till 2023/24 var i genomsnitt runt 85 procent av de elever som invandrat före skolstart behöriga till ett yrkesprogram efter avslutad grundskola. Det betyder att de har en behörighetsgrad nära genomsnittet för elever med svensk bakgrund i årskurs 9. Detsamma gäller för elever födda i Sverige med utländsk bakgrund. Andelen behöriga till ett yrkesprogram bland samtliga elever som invandrat efter skolstart (inklusive nyinvandrade) är däremot betydligt lägre (51,9 procent, läsåret 2013/14), men har ökat med nästan 8,6 procentenheter från vårterminen 2014 till vårterminen 2023.²⁴ Som lägst är den för nyinvandrade elever, det vill säga elever som var nyinvandrade i årskurs 9. Dessa elever är i mycket låg utsträckning behöriga till gymnasieskolan direkt efter att de slutat i grundskolan, men även för denna grupp har behörighetsgraden ökat, från drygt 27 procent vårterminen 2013 till 34 procent vårterminen 2023.

Internationella kunskapsstudier i grundskolan

Skolverket har sedan mitten av 1990-talet deltagit i ett flertal internationella jämförande studier som bland annat undersöker elevers kunskaper i svenska,

²⁴ Skolverkets officiella statistik, Grundskolan, Betyg årskurs 9, Tabell 1B: Resultat av slutbetyg för elever som avslutat årskurs 9 läsåren 2013/14–2023/24.

matematik och naturvetenskap i mellanstadiet och högstadiet i grundskolan. I detta avsnitt behandlas resultaten från tre av dessa studier, PIRLS, PISA och TIMSS. Samtliga av dessa studier syftar till att undersöka elevers ämneskunskaper i några av grundskolans kärnämnen, med andra ord ämnen som är viktiga för elevers skolprestationer.

Samtliga av de ovan nämnda studierna är riksrepresentativa urvalsundersökningar. Det betyder att urvalet görs på ett sådant sätt att det ska vara representativt för den elevgrupp som undersöks på nationell nivå. Detta innebär dock samtidigt att urvalet av elever med utländsk bakgrund ofta är begränsat i antal. I studierna exkluderas också elever som inte kan delta på grund av alltför stora brister i det svenska språket. Detta bidrar ytterligare till att begränsa antalet elever med utländsk bakgrund i urvalet.²⁵ Reglerna för vilka som ska exkluderas från undersökningarna beslutas av de internationella organisationer som leder undersökningarna och reglerna är desamma för samtliga länder som deltar i respektive undersökning.²⁶

Provresultat från de internationella studierna PIRLS, PISA och TIMSS för elever med utländsk bakgrund

PIRLS– läsförmåga i årskurs 4

PIRLS undersöker elevers kunskaper i läsförståelse och attityder till läsning i årskurs 4.²⁷ Till skillnad från tidigare omgångar av undersökningen ställdes inga frågor om elevens respektive föräldrarnas födelseland i den senaste undersökningen (PIRLS 2021) men däremot frågor om hur ofta eleven talar svenska i hemmet. I Sverige förknippas det språk som talas i hemmet i hög utsträckning med elevens migrationsbakgrund. Andelen elever som talar något av de nationella minoritetsspråken är relativt liten. Många som har ett annat modersmål än svenska har därmed utländsk bakgrund. I PIRLS 2016 finns exempelvis en ganska hög överensstämmelse mellan elevers modersmål och deras migrationsbakgrund.²⁸ Det språk som talas i hemmet har av den anledningen använts som en proxy för migrationsbakgrund i analyserna av PIRLS 2021, även om det inte går att sätta likhetstecken mellan talat språk i hemmet och migrationsbakgrund.²⁹ Enkätdata från PIRLS visar vidare att andelen elever som inte alltid talar svenska i hemmet har ökat sedan 2016 vilket sannolikt delvis speglar den förändring som skett, där andelen elever med utländsk bakgrund ökat.³⁰

²⁵ För att delta i de internationella studierna finns vissa kriterier. Exempelvis exkluderas följande från att delta i TIMSS: "Några av de skolor och elever som kommer med i urvalet har inte förutsättningar att skriva TIMSS-provet och ska då, enligt det gemensamma internationella ramverket, exkluderas i syfte att säkerställa jämförbarheten mellan länderna och över tid. Det kan också handla om att elever inte behärskar det svenska språket tillräckligt för att kunna förstå och besvara uppgifterna i TIMSS, då provet är på svenska. Elever exkluderas utifrån de riktlinjer som IEA har tagit fram och som gäller för alla deltagande länder." s. 12, Skolverket, 2024a.

²⁶ Se respektive studie för mer information, Skolverket, 2024a; Skolverket, 2023a; Skolverket, 2023b.

²⁷ Undersökningen har genomförts var femte år sedan 2001 och Sverige har deltagit i samtliga omgångar. I den senaste undersökningen (PIRLS 2021) ingick 5 175 elever från 146 skolor i undersökningen, Skolverket, 2023a.

²⁸ Se tabell 3.1a, i: Skolverket, 2023a.

²⁹ Skolverket, 2023a.

³⁰ I Sverige har andelen elever som alltid talar svenska i hemmet sjunkit med 15 procentenheter, från 68 till 53 procent mellan 2016 och 2021. Registerdata för hela elevpopulationen som gick i årskurs 4 år 2016 respektive 2021 visar dock att andelen elever med utländsk bakgrund ökat från 21 till 26 procent, en ökning med fem procentenheter. Det är betydligt mindre än minskningen i PIRLS. Skolverket, 2023a.

Den senaste PIRLS-undersökningen som genomfördes 2021 visar, liksom undersökningen från 2016, att elever som alltid talar svenska i hemmet i genomsnitt presterar bättre i läsförståelse än elever som inte alltid talar svenska i hemmet.³¹ Resultaten för den sistnämnda gruppen av elever har dessutom försämrats i PIRLS sedan 2016, medan den förstnämnda gruppen presterar på samma nivå som 2016. Betydelsen av vilket språk som talas i hemmet har därmed ökat över tid, även efter att hänsyn tagits till andra bakgrundsfaktorer.³² Den genomsnittliga effekten av det språk som talas i hemmet på elevernas resultat i PIRLS 2021 har mer än fördubblats jämfört med 2016.³³

Liknande resultat finns för elever med olika migrationsbakgrund i PIRLS 2016. Elever med svensk bakgrund³⁴ presterar bättre än både svenskfödda elever med utlandsfödda föräldrar och utlandsfödda elever.³⁵ När hänsyn tas till elevernas socioekonomiska bakgrund³⁶, försvinner dock skillnaderna mellan elever med olika migrationsbakgrund. Det indikerar att den skillnad som fanns i resultat mellan elever med olika migrationsbakgrund kan förklaras av skillnader i elevernas socioekonomiska bakgrund. Eftersom elever med utländsk bakgrund generellt sett har en lägre socioekonomisk bakgrund än elever med svensk bakgrund och dessa elever tenderar att ha lägre resultat i PIRLS.³⁷

PISA – matematik, läsförståelse och naturvetenskap i årskurs
PISA mäter 15-åringars kunskaper i matematik, läsförståelse och naturvetenskap. Dessa 15-åringar går framför allt i årskurs 9.³⁸ I den senaste PISA-undersökningen från 2022 presterar elever med utländsk bakgrund på en lägre nivå än elever med svensk bakgrund.³⁹ Det gäller både för elever födda i Sverige med utländsk bakgrund och elever födda utomlands (med utrikes födda föräldrar). Den förstnämnda gruppen elever har dock högre resultat än den sistnämnda. Elever som invandrat före skolstart presterar i genomsnitt bättre i PISA än elever som invandrat efter skolstart och de presterar på samma nivå som elever som är födda i Sverige med utländsk bakgrund. Tiden i landet har därmed betydelse för elevers resultat i PISA.⁴⁰

³¹ Skolverket, 2023a; Skolverket, 2023c.

³² Det vill säga elevens kön, elevens grad av hemresurser samt skolans elevsammansättning. I PIRLS 2021 mäts den socioekonomiska bakgrunden utifrån två delvis överlappande index. Indexet *hemresurser* baseras på elevers svar på fem enkätfrågor: 1) Antal böcker i hemmet och 2) Antal hemresurser för studiestöd, 3) Antal barnböcker i hemmet, 4) föräldrarnas högsta utbildningsnivå samt 5) föräldrarnas yrkesstatus. De tre sista baseras på föräldrarnas uppgifter i hemenkäten. För att få ett mer pålitligt mått på hur sambandet mellan elevernas grad av hemresurser och resultat eventuellt förändras över tid används även ett mått där resultaten för de 25 procent elever med högst grad av hemresurser jämförs med de 25 procent elever med lägst grad av hemresurser *inom* landet. På så sätt fås ett *relativt* mått på resultatskillnaderna mellan elever med olika grad av hemresurser. Skolverket, 2023a, s. 34.

³³ Skolverket, 2023a; Skolverket, 2023c.

³⁴ Elever födda i Sverige med minst en svenskfödd förälder.

³⁵ Detta följer även de resultat som finns i tidigare PIRLS-studier, Skolverket, 2017.

³⁶ Mått som ett index av hemresurser. Indexet baseras på frågor om antal böcker- och barnböcker i hemmet, tillgång till internetuppkoppling, tillgång till ett skrivbord som eleven kan använda och tillgång till eget rum. Dessutom ingår uppgifter om vårdnadshavarnas utbildningsnivå, yrkesstatus och antal apparater för digital informationshantering i hemmet. Skolverket, 2017.

³⁷ Skolverket, 2017.

³⁸ I den senaste PISA-undersökningen från 2022 deltog drygt 6 000 elever i Sverige från 250 grundskolor och 17 gymnasieskolor. De flesta av eleverna gick i grundskolans årskurs 9 (97 procent). Övriga elever gick i årskurs 8 (2 procent) eller i gymnasieskolan (1 procent). Av dessa elever hade 21,4 procent utländsk bakgrund. 10,8 procent är födda i Sverige och 10,6 procent födda utomlands med föräldrar som båda är födda utomlands. Jämfört med PISA 2012 har hela gruppen med utländsk bakgrund ökat med 6,4 procentenheter, Skolverket, 2023b.

³⁹ Elever med minst en svenskfödd förälder.

⁴⁰ Skolverket, 2023b.

Andelen lågpresterande elever, det vill säga andelen elever som inte når upp till det som i PISA definieras som en baskunskapsnivå i matematik, är högre för elever med utländsk bakgrund jämfört med elever med svensk bakgrund.⁴¹ Av de elever med utländsk bakgrund som är födda utomlands når 52 procent inte upp till basnivån i matematik, vilket kan jämföras med 40 procent för de med utländsk bakgrund som är födda i Sverige och 20 procent för elever med svensk bakgrund. Mönstret är detsamma även i läsförståelse och naturvetenskap. Samtidigt finns det en stor spridning i resultat inom grupperna och spridningen är i regel som störst bland elever som är födda utomlands med utländsk bakgrund.⁴²

Om hänsyn tas till skillnader i socioekonomisk bakgrund,⁴³ minskar skillnaderna i resultat mellan elever med svensk respektive utländsk bakgrund. Knappt hälften av resultatskillnaderna i matematik försvinner när hänsyn tas till elevernas socioekonomiska bakgrund. Om hänsyn även tas till elevens kön och skolans socioekonomiska sammansättning, minskar skillnaderna ytterligare. Drygt hälften av de ursprungliga skillnaderna i PISA-resultat kan sammantaget förklaras av elevens bakgrund. Samma mönster kan även ses när det gäller läsförståelse och naturvetenskap.⁴⁴

Elever födda i Sverige med utländsk bakgrund har, i likhet med elever med svensk bakgrund, försämrat sina resultat i matematik jämfört med 2012. Däremot tycks elever med utländsk bakgrund födda utomlands ha en bättre resultatutveckling i matematik än övriga elevgrupper. Dessa skillnader är dock inte statistiskt signifikanta. Liknade skillnader mellan elever med olika migrationsbakgrund finns för läsförståelse. Utvecklingen är den motsatta i naturvetenskap. I naturvetenskap har elever med svensk bakgrund en bättre resultatutveckling än elever med utländsk bakgrund (det gäller både för de som är födda i Sverige och de som är födda utomlands).⁴⁵

TIMSS– matematik och naturvetenskap i årskurs 4 och 8

TIMSS mäter elevers kunskaper i och attityder till matematik och naturvetenskapliga ämnen i årskurs 4 och årskurs 8.⁴⁶ I den senaste TIMSS-undersökningen från 2023 presterar elever med svensk bakgrund⁴⁷ bättre i både matematik och naturvetenskap än elever med utländsk bakgrund i såväl årskurs 4 som årskurs 8. Detta gäller både för elever födda i Sverige med utlandsfödda

⁴¹ Det som i PISA har definieras som en basnivå för att utveckla matematiskt kunnande. För en närmare specifikation se Skolverket, 2023b, s. 14.

⁴² Skolverket, 2023b.

⁴³ Elevernas socioekonomiska bakgrund mäts i PISA med hjälp av ett index (ESCS) vilket baseras på uppgifter från en elevenkät. Där elever får svara på frågor om, bland annat, föräldrarnas utbildning, yrke, ekonomiskt och kulturellt kapital och andra resurser i hemmet så som antal böcker i hemmet, tillgång till en lugn studieplats och dator med internetuppkoppling. Se Skolverket (2019b) s. 34. I PISA 2022 och PISA 2018, finns även registeruppgifter om elevernas bakgrund, till exempel om föräldrarnas utbildning (Skolverket, 2023b).

⁴⁴ Skolverket, 2023b, s. 32 se även Skolverket (2023c) för mer detaljerad information om denna beräkning.

⁴⁵ Skolverket, 2023b.

⁴⁶ I TIMSS 2023 deltog cirka 5 100 elever från 159 svenska skolor i årskurs 4, och cirka 5 100 elever från 154 svenska skolor i årskurs 8. Andelen elever med utländsk bakgrund var i studien mellan 23–25 procent i årskurs 4 och 8. I enkäten uppgav ungefär 10 procent av eleverna i både årskurs 4 och 8 att de är födda i Sverige med utlandsfödda föräldrar. Jämfört med 2019 har denna elevgrupp minskat något i årskurs 4 men är oförändrad i årskurs 8. Motsvarande andelen utrikes födda elever uppgick till 13 procent i årskurs 4 och 15 procent i årskurs 8 och är oförändrad i båda årskurserna jämfört med 2019. Skolverket, 2024a, s. 56.

⁴⁷ Elever som är födda i Sverige med minst en förälder född i Sverige.

föräldrar och för elever som själva är födda utomlands.⁴⁸ Dessa grupper har liknande resultat i TIMSS, det vill säga de presterar i genomsnitt på samma nivå. Spridningen inom grupperna på individnivå är dock stor och den är som störst bland utrikes födda elever. Liknande mönster, med skillnader mellan elever med svensk och utländsk bakgrund, finns också i tidigare omgångar av TIMSS.⁴⁹

I TIMSS mäts elevernas socioekonomiska bakgrund som graden av hemresurser.⁵⁰ Liksom i tidigare undersökningar skiljer sig den socioekonomiska sammansättningen åt mellan elever med olika migrationsbakgrund. Elever som har utlandsfödda föräldrar eller som själva är födda utomlands har i genomsnitt betydligt mindre hemresurser jämfört med elever med svensk bakgrund. Om hänsyn tas till skillnader i hemresurser minskar resultatskillnaderna mellan elevgrupperna, men de försvinner inte helt. För årskurs 4 kan cirka 35–75 procent av resultatskillnaderna förklaras av elevens hemresurser och andra faktorer. I årskurs 8 är motsvarande andelar ungefär 50 procent. De återstående skillnaderna är fortfarande signifikanta.⁵¹

Åldern vid invandring till Sverige är en annan faktor som ser ut att ha en stor betydelse. Ju senare en elev anlänt till Sverige desto lägre resultat har eleven i genomsnitt i TIMSS. De elever i årskurs 8 som invandrat när de var mellan 5 och 10 års ålder presterar på ungefär samma nivå som elever med svensk bakgrund, medan elever som invandrat efter 10 års ålder presterar sämre i TIMSS.⁵²

Migrationens påverkan på de nationella resultaten i de internationella studierna

I detta avsnitt behandlas i vilken utsträckning som migrationen har påverkat resultaten i de internationella studierna för samtliga elever. Skolverket har vid ett par tillfällen genomfört analyser som syftat till att utreda vilken betydelse migrationen har haft för de nationella resultaten. Den senaste analysen genomfördes i samband med PISA-undersökningen 2022.

De nationella resultaten från PISA 2022 visade att det skett en betydande resultatnedgång bland elever i matematik och läsförståelse i jämförelse med PISA 2018. Däremot fanns det ingen signifikant nedgång avseende elevers resultat i naturvetenskap. I likhet med tidigare undersökningar presterade elever med utländsk bakgrund sämre i den senaste PISA-undersökningen än elever med svensk bakgrund. Samtidigt hade andelen elever med utländsk bakgrund ökat mellan undersökningarna med 6,4 procentenheter. Av den anledningen genomfördes analyser för att undersöka om skillnader i resultat mellan elever med

⁴⁸ Samma mönster finns för både årskurs 4 och 8. Resultatskillnaderna mellan elever med svensk och utländsk bakgrund är dock större i naturvetenskap än i matematik.

⁴⁹ Skolverket, 2024a.

⁵⁰ Indexet hemresurser för lärande baseras på uppgifter som har samlats in via enkäter till elever i årskurs 4 och 8 samt för årskurs 4 även till vårdnadshavare. Frågor ställs om antal böcker och barnböcker i hemmet, tillgång till internetuppkoppling, tillgång till ett skrivbord som eleven kan använda och tillgång till eget rum. Därutöver ingår också uppgifter om vårdnadshavarnas utbildningsnivå, yrkesstatus och antal apparater för digital informationshantering i hemmet. Uppgifter om antal barnböcker och vårdnadshavarnas yrkesstatus förekommer inte i indexet för årskurs 8, men i övrigt är indexen för de två årskurserna baserade på samma typ av information. (Skolverket, 2024a, s. 54).

⁵¹ Skolverket, 2024a, se fotnot 36, s. 58.

⁵² I elevenkäten för årskurs 8 finns en fråga om hur gammal eleven var när den invandrade. I den tekniska bilagan till TIMSS 2023 gör analyser av skillnader i resultat mellan följande grupper: 1. elever som är inrikes födda, 2. elever som invandrade mellan 5 och 10 års ålder, 3. elever som invandrade efter 10 års ålder. Skolverket, 2024b, s. 39.

olika migrationsbakgrund kan ha bidragit till den sammantagna resultatnedgången i PISA 2022.⁵³

Analyserna tyder på att det skiljer sig åt mellan ämnesområden vilken effekt de senaste årens invandring, det vill säga den ökade andelen elever med utländsk bakgrund respektive gruppens relativt sämre resultatutveckling, haft för de nationella resultaten i PISA. För resultaten i matematik och läsförståelse bedöms effekten av en ökad migration vara nästintill obefintlig för perioden mellan 2018 och 2022. I naturvetenskap kan däremot ungefär en tredjedel av den icke-signifikanta resultatnedgången (det vill säga 2 poäng av en nedgång på 6 poäng) förklaras av att andelen utrikes födda elever⁵⁴ ökat och att deras relativa resultatutveckling varit sämre i naturvetenskap i jämförelse med övriga elever.⁵⁵

Liknande analyser av resultatutvecklingen i tidigare PISA-undersökningar tyder på att migrationen har haft en viss betydelse för de nationella resultaten i dessa undersökningar.⁵⁶ I PISA 2015 och 2018 presterade elever med utländsk bakgrund, framför allt utrikes födda elever⁵⁷, i genomsnitt sämre än elever med svensk bakgrund och de hade även en sämre resultatutveckling.⁵⁸ Samtidigt ökade andelen utlandsfödda elever med utländsk bakgrund mellan PISA-undersökningarna 2015 och 2018, men något mindre i jämförelse med mellan PISA 2018 och 2022.⁵⁹ Den sammantagna beräknade effekten av att andel elever födda utomlands ökade och att de haft en relativt sämre resultatutveckling motsvarar ungefär en minskning på 4 poäng i de nationella resultaten i läsförståelse mellan undersökningarna 2015 och 2018. I matematik och naturvetenskap är motsvarande effekter mindre, knappt 3 respektive drygt 2 poäng, vilket kan förklaras av att den relativt bättre resultatutvecklingen för utrikes födda elever i dessa ämnen.⁶⁰

Vidare analyser av resultatutvecklingen i PISA mellan åren 2006 och 2012, det vill säga perioden innan den senaste migrationsvågen, visar även de att resultat-skillnader mellan elever med olika migrationsbakgrund och den ökande andelen elever med utländsk bakgrund i viss utsträckning bidragit till de försämrade resultaten i PISA under perioden. Ungefär 20–25 procent av nedgången i elevers resultat i läsförståelse och naturvetenskap mellan åren 2006 och 2012 kan kopplas till elevernas migrationsbakgrund. Effekten är dock mindre på matematik-

⁵³ Skolverket, 2023b.

⁵⁴ Utrikes födda elever med utländsk bakgrund (utrikes födda föräldrar).

⁵⁵ För vidare diskussion se Skolverket, 2023b, s. 33 samt Skolverket, 2023d, s. 22–26.

⁵⁶ Analyserna baseras på data från PISA 2015 och 2018 (Skolverket, 2019) samt från PISA-undersökningar från åren 2000, 2003, 2006, 2009, 2012 (Skolverket, 2016a).

⁵⁷ Det vill säga elever födda utomlands med utländsk bakgrund (där båda föräldrarna är födda utomlands).

⁵⁸ Skolverket, 2019.

⁵⁹ Mellan undersökningarna ökade andelen elever med utländsk bakgrund med drygt 2 procentenheter. Ökningen av andelen elever med utländsk bakgrund fångar dock inte fullt ut den ökning som skedde i samband med den stora migrationsvågen. Den kraftigt ökade invandringen under hösten 2015 fångas inte i PISA 2015 eftersom PISA-undersökningen genomfördes under våren 2015. Dessutom undantogs elever som fått undervisning i svenska i mindre än ett år från PISA 2015, vilket skiljer denna undersökning från PISA 2018 där denna grupp av elever finns representerade i PISA-urvalet, se: Skolverket, 2019.

⁶⁰ Skolverket, 2019.

resultaten, ungefär hälften så stor som de estimerade effekterna på resultaten i läsförståelse och naturvetenskap.⁶¹

Det finns stora likheter mellan utvecklingen i PISA och TIMSS. Analyser av migrationens påverkan på resultatutvecklingen i TIMSS under tidsperioden 1995 till 2011 liknar i stor utsträckning migrationens effekter på utvecklingen i PISA, men bidraget är betydligt mindre. Mellan 5–10 procent av nedgången i de nationella resultaten i TIMSS kan förklaras av elevernas migrationsbakgrund, det vill säga av att andelen elever med utländsk bakgrund ökat under den studerade tidsperioden. Till skillnad från PISA har dock inte elever med utländsk bakgrund haft en sämre resultatutveckling i TIMSS än elever med svensk bakgrund. Den sammantagna effekter på TIMSS-resultaten består därmed enbart av att elever med utländsk bakgrund har ökat. Gruppens generellt sämre resultat har därigenom fått ett ökat genomslag i de nationella resultaten i TIMSS över tid.⁶²

Osäkerheten i de estimerade effekterna är dock stor – påverkan kan därmed vara både lägre och högre. Den absolut största delen av resultatförsämringen i PISA och TIMSS fram till 2010-talet kvarstår att förklara efter det att analyserna har tagit hänsyn till elevernas migrationsbakgrund.⁶³ Det finns sannolikt flera bidragande orsaker som tillsammans kan förklarar den observerade resultatnedgång under den studerade perioden i de internationella studierna, där elevernas migrationsbakgrund enbart utgör en del av förklaringen.⁶⁴

Skolresultaten i registerstudier

I detta avsnitt behandlas skolresultaten för elever med olika migrationsbakgrund i ett antal utvalda registerstudier.⁶⁵ De studier som valts ut ger tillsammans en bild av utvecklingen av skolresultaten för elever med utländsk bakgrund från slutet av 1980-talet till mitten av 2010-talet. I dagsläget saknas dock studier som undersökt utvecklingen för elever med olika migrationsbakgrund för de senaste 10 åren.

Betydelsen av migrationsbakgrund för betygen i grundskolan

Den officiella statistiken, som presenterades ovan (se avsnittet ”Skolresultaten i officiell statistik”), liksom flera större individbaserade registerstudier visar att elever med utländsk bakgrund, såväl de som är födda i Sverige som de som själva invandrat, är överrepresenterade bland elever med lägre meritvärden och bland

⁶¹ Analyserna baseras på data från PISA som avser 15-åringar för åren 2000, 2003, 2006, 2009, 2012 (Skolverket, 2016a). Liknande resultat finns även i Heller-Sahlgren, 2015.

⁶² Analyserna baseras på data från TIMSS för årskurs 8 för åren 1995, 2003, 2007, 2011 (Skolverket, 2016a).

⁶³ För mer information se Skolverket, 2016a. Andra studier, exempelvis studier av Heller-Sahlgren, visar även de på att migrationen har bidragit till nedgången i de genomsnittliga resultaten för samtliga elever i PISA (för perioden 2000–2018) och för elever i årskurs 8 i TIMSS (för perioden 1995–2019). I huvudsak kan nedgången förklaras av att andelen lågpresterande elever med utländsk bakgrund ökat. Det skattade bidraget till nedgången är i dessa studier större än i Skolverkets analyser. Analyserna skiljer sig dock något från varandra, exempelvis har elevgrupperna svensk och utländsk bakgrund definieras på ett annat sätt i Heller-Sahlgrens analyser. Heller-Sahlgren visar även på att resultat skiljer sig åt mellan olika elevgrupper. Resultaten för elever i årskurs 4 skiljer sig från resultaten för elever i slutet av grundskolan i både PISA (15-åringar) och TIMSS (för årskurs 8) i Heller-Sahlgrens analyser. Resultaten i årskurs 4 bland elever med utländsk bakgrund har relativt sett förbättrades mer än för övriga elever mellan åren 2015 och 2019. Den genomsnittliga förbättringen beror enligt Heller-Sahlgren på att de lågpresterande eleverna förbättrat sina resultat. I PIRLS har betydelsen av elevsammansättningen, det vill säga av migrationen, tillskillnad från PISA och TIMSS endast ökat marginellt mellan 2001 och 2016. Resultatskillnaderna mellan elever med svensk och utländsk bakgrund är stora, men de har inte ökat i någon större utsträckning över tid (Heller-Sahlgren, 2022, se även Heller-Sahlgren, 2015).

⁶⁴ Skolverket, 2016a.

⁶⁵ Se kapitel 1 avsnittet om avgränsningar.

elever som saknar behörighet till ett nationellt program i gymnasieskolan.⁶⁶ Detta gäller främst för elever som själva invandrat och särskilt de som invandrat efter skolstart.⁶⁷

Studier av perioden från slutet av 1980/90-talet till mitten av 2010-talet visar att skillnaderna i betyg (meritvärden) mellan elever födda i Sverige och elever födda utomlands ökade under perioden.⁶⁸ En viktig förklaring som ges till att barn födda utomlands under den studerade perioden klarade sig allt sämre i skolan i jämförelse med barn födda i Sverige är att andelen barn som anlände till Sverige efter skolstart ökade. De elever som invandrat efter skolstart hade betydligt sämre skolresultat än utlandsfödda elever som varit i landet en längre tid. Allt fler elever kom under denna period också från länder med en svagare ekonomisk utveckling och skolsystem som skiljer sig mer från det svenska än tidigare. Det bidrog ytterligare till att resultatskillnaderna mellan elever med olika migrationsbakgrund ökade.⁶⁹ När hänsyn tagits till demografiska faktorer, såsom kön, ålder vid ankomst och ursprungsland, mildras den sjunkande betygsutvecklingen för elever som invandrat efter skolstart något, men den nedåtgående trend finns fortfarande kvar.⁷⁰

Jonsson och Mood har i sina analyser av grundskolan exempelvis visat att det för elever som invandra efter cirka 9 års ålder finns en gradvis negativ effekt, där meritvärdena sjunker linjärt med invandringsålder. Det vill säga ju senare de invandrat till Sverige, desto lägre slutbetyg i årskurs 9. Bland dem som invandrat i tonåren är meritvärdena mycket låga. Slutbetygen för elever som invandrat tidigt (före 9 års ålder) och elever som är födda i Sverige med utländsk bakgrund avviker däremot inte i deras meritvärden i någon större utsträckning från elever med svensk bakgrund. De har ofta skolresultat som ligger ganska nära resultaten för elever med svensk bakgrund.⁷¹ Holmlund, Sjögren och Öckert har även visat på liknande skillnader mellan elevgrupper, att förhållandevis nyanlända elever har betydligt sämre skolresultat än utlandsfödda elever som varit i landet en längre tid. Samtidigt visar deras studier att utlandsfödda elever tenderar att förbättra sina relativa resultat genom sin skolgång. Exempelvis minskar gapet i resultat på de nationella proven mellan elever som invandrat under lågstadiet (det vill säga mellan 6 och 9 års ålder) och elever med svensk bakgrund över tid. Från årskurs 3 till årskurs 9 har resultatskillnaderna på de nationella proven mer än halverats.⁷²

Det kan finnas flera förklaringar till de observerade skillnaderna i skolresultat mellan elever med olika migrationsbakgrund. Elever som invandrat sent under grundskolan har inte haft samma möjligheter att gå i svensk skola som andra barn. En del barn kan också ha en bristande utbildning med sig till Sverige, till exempel

⁶⁶ Se avsnitt "Skolresultaten i officiella statistiken"; SCB, 2019; Jonsson & Mood, 2023; Grönqvist & Niknami, 2017; Holmlund, Sjögren & Öckert, 2019.

⁶⁷ Jonsson & Mood, 2023.

⁶⁸ Holmlund, Sjögren & Öckert, 2020; Skolverket, 2018 se s. 84.

⁶⁹ Holmlund, Sjögren & Öckert, 2019. Skolverket har visat att utlandsfödda elevernas genomsnittliga invandringsålder har ökat från 7 till 9 år, vilket naturligtvis ger svårare förutsättningar att nå målen i slutet av grundskolan. Se bilaga B2.4 s. 82–84, Skolverket, 2018.

⁷⁰ Holmlund, Sjögren & Öckert, 2019.

⁷¹ Jonsson & Mood, 2023. Liknande resultat finns i Holmlund, Sjögren & Öckert, 2019.

⁷² Holmlund, Sjögren & Öckert, 2019.

för att de har varit på flykt eller för att ursprungslandets skolsystem varit relativt outvecklat.⁷³ Det kan även handla om andra faktorer, däribland språk och familjens socioekonomiska bakgrund.

Familjebakgrundens betydelse

Många tidigare studier har visat att föräldrarnas socioekonomiska resurser, särskilt deras utbildningsnivå, har ett samband med barnens skolresultat.⁷⁴ De lägre meritvärdena för elever med utländsk bakgrund återspeglar i stor utsträckning att de har sämre familjerelaterade och individuella studieförutsättningar. Barn till utlandsfödda föräldrar har i genomsnitt en mindre gynnsam socioekonomisk bakgrund, exempelvis har föräldrarna oftare en låg utbildningsnivå.⁷⁵ Studier, bland annat tidigare studier av Skolverket, av perioden från slutet av 1990-talet till mitten av 2010-talet har visat på att elevers familjebakgrund (både mätbara socioekonomiska bakgrundsfaktorer och omätbara eller dolda familjefaktorer som fångas via syskonkorrelationer) har fått en större betydelse för elevers betygsresultat, framför allt från och med slutet av 2000-talet. Detta gäller främst för de elever som är födda utomlands, men betydelsen har också ökat något för elever födda i Sverige, både för elever med svensk och utländsk bakgrund. Ökningen för de sistnämnda grupperna är dock betydligt mindre än för utrikes födda elever.⁷⁶

Jonsson och Mood har exempelvis visat att de lägre meritvärdena för elever som är födda i Sverige med utländsk bakgrund samt för elever som invandrat till Sverige före 9 års ålder helt kan förklaras av deras mindre gynnsamma socioekonomiska familjesituation. För de elever som invandrat i 9 års ålder eller senare kan familjebakgrunden förklara ungefär hälften av deras lägre meritvärden.⁷⁷

En slutsats som dras i flera studier är att utlandsfödda elever fram till och med den senaste flyktingvågen har fått sämre förutsättningar att nå goda skolresultat, bland annat på grund av att deras föräldrar i jämförelse med tidigare haft en sämre socioekonomisk situation.⁷⁸ Detta kan dock ha börjat att förändras. Enligt den officiella statistiken har skolresultaten för utlandsfödda elever som invandrat efter skolstart förbättrats markant under de senaste åren, framför allt från 2019 och framåt (se diagram 5 och 6). Det saknas dock idag registerstudier som analyserat denna period. Utifrån enbart den officiella statistiken kan vi inte förklara vad denna förändring beror på och om och i så fall hur den är kopplad till elevernas socioekonomiska bakgrund.

Betydelsen av språket för skolresultaten

Jonsson och Mood har pekat på att skillnader i resultat mellan elever med olika migrationsbakgrund skulle kunna vara en språkfråga. De menar att en möjlig

⁷³ Skolverket, 2018.

⁷⁴ Till exempel: Hämqvist & Svensson 1980; Erikson & Jonsson 1993; Jonsson & Mood, 2023; Holmlund, Sjögren & Öckert 2019; Skolverket, 2018.

⁷⁵ Hemförhållanden som i genomsnitt erbjuder färre resurser i form av humankapital, ekonomi, kulturella resurser och sociala nätverk, Jonsson & Mood, 2023.

⁷⁶ Skolverket, 2018, liknande resultat finns i: Holmlund, Sjögren & Öckert, 2020.

⁷⁷ Jonsson & Mood, 2023.

⁷⁸ Jonsson & Mood, 2023; Holmlund, Sjögren & Öckert, 2019; Skolverket 2018.

förklaring till att elever med utländsk bakgrund halkar efter i betygen är att de mer sällan använder och exponeras för det svenska språket. Många elever som invandrat under de senaste decennierna kommer från länder som tillhör språkområden som ligger långt ifrån svenskan. Detta kan bidra till att försvåra för dessa elever att lära sig svenska, vilket i sin tur påverkar deras möjligheter att hänga med i undervisningen, något som kan vara särskilt utmanande för dem som anlänt efter skolstart. Om deras föräldrar dessutom har bristfälliga kunskaper i svenska kan det ytterligare försämra deras utbildningsförutsättningar, genom att det minskar deras möjlighet att få stöd och hjälp av sina föräldrar i skolarbetet.⁷⁹

För att undersöka om det finns skillnader i elevers relation till det svenska språket har Jonsson och Mood analyserat data från en större longitudinell forskningsstudie om integration av ungdomar och unga vuxna i Sverige (CILS4EU)⁸⁰. I CILS4EU ställs en rad frågor om elevers språkanvändning. Deras analys visar att många elever med utländsk bakgrund inte exponeras särskilt mycket för svenska språket. En klar majoritet av de elever som har utländsk bakgrund talar ett annat språk än svenska i hemmet. Skillnaderna mellan elever med svensk och utländsk bakgrund är i detta avseende mycket stora, samtidigt som skillnaderna inom gruppen elever med utländsk bakgrund är små.⁸¹

Förutom att det talas ett annat språk i hemmet kan boende- och skolsegregationen ytterligare bidra till att elever med utländsk bakgrund blir språkligt isolerade. Segregationen medför att de har färre skolkamrater med svensk bakgrund och därmed sannolikt också färre skolkamrater som har svenska som sitt primära språk.⁸² Det finns idag få studier som har studerat effekterna av språklig segregation, därför är det svårt att veta vilka konsekvenser segregationen och den språkliga isoleringen får för dessa elevers skolresultat. Jonsson och Mood menar dock att skillnaderna mellan hur elevers med olika migrationsbakgrund använder sig av och behärskar det svenska språket och skillnaderna i skolresultat mellan grupperna sammantaget talar för att språket är viktigt, även om det är svårt att direkt skatta den exakta kausal effekt av elevernas språkkunskaper på deras skolresultat (meritvärden).⁸³

Skillnader mellan skolor med olika elevsammansättning

Skolverket har tidigare visat att skolsegregationen i grundskolan (årskurs 9) har ökat mellan 1998–2016 både utifrån elevernas socioekonomiska bakgrund och migrationsbakgrund. Ökningen är tydligare för den socioekonomiska segregationen, medan nivån på segregationen efter migrationsbakgrund har varit högre än segregationen efter socioekonomisk bakgrund under större delen av den

⁷⁹ Jonsson & Mood, 2023.

⁸⁰ CILS4EU3 är en urvalsundersökning. De följer över 5 000 individer från årskurs åtta (de flesta födda 1996) till vuxen ålder (23 år). I CILS4EU finns enkätsvar från de barn och ungdomar som ingår i studien, deras föräldrar och lärare. Det finns även registerdata. Syftet med undersökningen är att studera integration, därför finns ett överurval av skolor med en hög andel utrikes födda. Inom ramen för studien samlas det bland annat in information om hemspråk (vilket språk som talas i hemmet), självrapporterad språkförmåga, språkvanor, uppgifter om omgivningens språk och språkkunskaper, till exempel antalet elever som har andra hemspråk i skolklassen, samt svenska kunskaperna bland de närmaste vännerna (baserade på s.k. sociometrisk data). För mer information se Jonsson & Mood, 2023.

⁸¹ Jonsson & Mood, 2023.

⁸² Jonsson & Mood, 2023.

⁸³ Jonsson & Mood, 2023.

studerade perioden. Detta trots att segregationen efter migrationsbakgrund minskat något från dess högsta nivå i början av 2010-talet. Den socioekonomiska segregationen hade i slutet av perioden ökat så pass mycket att den 2016 var ungefär i nivå med segregationen efter migrationsbakgrund, på omkring 22 procent.⁸⁴

Under perioden har det parallellt skett en ökad uppdelning av elever efter meritvärden mellan skolor. Korrelationen mellan skolors elevsammansättning och elevresultat har därmed ökat. Den största ökningen i skillnader mellan skolor finns för perioden 2008 till 2016.⁸⁵ Enligt Skolverkets beräkningar har skillnaderna i skolresultat mellan skolor fördubblats mellan åren 2000 och 2016. I slutet av perioden bestod knappt 14 procent av den totala variationen i elevers meritvärden av skillnader mellan skolor.⁸⁶ Liknade resultat, samma utvecklingstrend, återfinns även i andra studier.⁸⁷

En betydande andel av de ökade skillnaderna mellan skolor i betygsresultat (mellanskolvariation) kan förklaras av att skolorna i större utsträckning också skiljer sig åt när det gäller deras elevsammansättning. En slutsats som dras i flera studier är att de ökade skillnaderna i meritvärden mellan skolor är ett resultat av att elevsammansättningen har förändrats under perioden. Det är med andra ord en följd av en ökad uppdelning av elever efter deras socioekonomiska bakgrund, samt efter migrationsbakgrund, men inte ett resultat av segregationen i sig.⁸⁸ Jonsson och Mood menar att skillnader i betygsresultat mellan skolor nästan helt kan förklaras av att skolorna har olika elevsammansättning, det vill säga att skolor har elever med olika studieförutsättningar.⁸⁹

Elever med utländsk bakgrund och behörighet till gymnasieskolan

Ett flertal registerstudier har visat att det även finns stora skillnader i behörighet till gymnasieskolan mellan elever med olika migrationsbakgrund, inte enbart mellan elever med svensk och utländsk bakgrund utan också inom gruppen elever med utländsk bakgrund.⁹⁰ Elever med utländsk bakgrund är i högre utsträckning obehöriga till gymnasieskolan i jämförelse med elever med svensk bakgrund. Det är dock framför allt de som anlänt till Sverige efter skolstart som saknar behörighet. Analyser visar att elever som invandrat efter skolstart i betydligt lägre utsträckning är behöriga till gymnasieskolan vid samma givna meritvärdesnivå, på grund av att många av dessa elever saknar godkända betyg i svenska som andraspråk.⁹¹

Sammantaget står elever som invandrat efter skolstart för nästan hela den ökning av andelen elever som är obehöriga till ett nationellt program i gymnasieskolan i årskurs 9 mellan åren 2006–2015. När det gäller övriga elever med utländsk

⁸⁴ Se och jämför figur 3.1 och 3.2, s. 19–20 i Skolverket, 2018.

⁸⁵ Skolverket, Holmlund, Sjögren & Öckert, 2019.

⁸⁶ Skolverket, 2018, s. 23.

⁸⁷ Se Holmlund, Sjögren & Öckert, 2020, s. 47.

⁸⁸ Skolverket, 2018; Holmlund, Sjögren & Öckert, 2019; Jonsson & Mood, 2023.

⁸⁹ Jonsson & Mood, 2023.

⁹⁰ Skolverket, 2016a; Jonsson & Mood, 2023.

⁹¹ Jonsson & Mood, 2023.

bakgrund har deras samlade bidrag nästan varit obefintligt eller mycket begränsat. Ökningen kan till stora delar hänföras till att andelen elever som invandrat efter skolstart har ökat samt att deras behörighetsgrad har minskat.⁹² Det finns därmed inget generellt mönster där behörigheten, under den studerade perioden, har försämrats för samtliga elever med utländsk bakgrund.

Nedgången i behörighet bland elever med utländsk bakgrund skulle kunna tolkas som att skolan blivit sämre på att möta dessa elevers behov, men så behöver det inte nödvändigtvis vara. Att behörighetsgraden försämrats för elever som invandrat efter skolstart skulle kunna kopplas till att det har skett förändringar i gruppens sammansättning och att eleverna haft sämre förutsättningar att nå gymnasiebehörighet (se tidigare avsnitt ”Betydelsen av migrationsbakgrund för betygen i grundskolan”).⁹³

Enligt Holmlund, Sjögren och Öckert har det utöver det redan nämnda även skett andra förändringar som har påverkat behörighetsgraden bland elever i årskurs 9. De pekar på det faktum att behörighetskraven skärpts bidragit till att behörigheten till gymnasieskolan har minskat.⁹⁴ Dessa förändringar har haft störst betydelse för de elever som invandrat sent till Sverige.⁹⁵

Det saknas idag registerstudier som har studerat perioden efter 2016. Enligt den officiella statistiken har elever som invandrat efter skolstart fortfarande en lägre behörighetsgrad än andra elever i årskurs 9, men deras behörighet har ökat under senare år (se diagram 6). Eftersom det saknas registerstudier är det dock osäkert vad som bidragit till att behörighetsgraden ökat. För att kunna förklara förändringarna behövs nya uppdaterade analyser av perioden efter 2016.

Asylmottagandet och nyanländas påverkan på skolväsendet

Det finns ett fåtal studier som har undersökt hur skolväsendet påverkades av asylmottagandet och mottagandet av nyanlända i samband med den senaste flyktingvågen under 2010-talet, då andelen asylsökande och nyanlända elever ökade snabbt.

I en av dessa studier har Holmlund, Sjögren och Öckert undersökt hur skolornas personalresurser, lärartäthet och lärarkompetens, påverkades av flyktingvågen. I studien konstaterar de att asylmottagandet inte var jämnt fördelat utan att mottagandet var som högst på skolor som initialt hade elever med svaga utbildningsförutsättningar men hög lärartäthet, och som lägst på skolor med goda elevförutsättningar men med små skolresurser, både med avseende på lärartäthet och lärarkvalitet⁹⁶. Eleverna fördelas inte heller jämnt över landet, många av de nyanlända eleverna hamnar i utflyttningskommuner i glesbygdsområden. Många

⁹² Skolverket, 2016a.

⁹³ Skolverket, 2016a.

⁹⁴ Holmlund, Sjögren & Öckert, 2020.

⁹⁵ Jonsson & Mood, 2023.

⁹⁶ Ett index baserat på lärares predicerade lön utifrån lärarens erfarenhet, behörighet, utbildning, samt ytterligare ett antal variabler. Måttet på lärarkompetens speglar hur lärares egenskaper värderas på lärarnas arbetsmarknad. Måttet är beräknat så att det tar hänsyn till lärarnas tjänstgöringsgrad. s. 68, Holmlund Sjögren & Öckert, 2020.

av mottagarkommunerna hade inte några tidigare erfarenheter av att ta emot ett stort antal asylsökande i skolan.⁹⁷

I studien finner de att lärarkompetensen, det vill säga tillgången till erfarna, behöriga och utbildade lärare, föll initialt på de skolor som hade ett högre asylmottagande. Det samma gäller för lärartätheten, men att lärartätheten återhämta sig snabbt. Efter ett år hade lärartätheten nästan återställts till den initiala nivån. Detta gäller dock inte för lärarkompetensfördelningen, de menar dock att påverkan på lärarkompetensen är att betrakta som liten. Den motsvarar ungefär en fjärdedel av skillnaderna i tillgången till erfarna, behöriga och utbildade lärare mellan starka och svaga kommunala skolor.⁹⁸

Slutsatsen de drar är att skolresurserna påverkades på kort sikt av det stora flyktingmottagandet genom att lärartätheten sjönk något, men inte på lite längre sikt. De påpekar samtidigt att de inte kan uttala sig om huruvida denna återhämtning som skedde var tillräcklig för att tillgodose det ökade behovet som kan ha uppstått i samband med mottagandet av många nyanlända elever.⁹⁹

En annan studie av Getik, Sjögren och Sundberg undersöker effekten av den ökande andelen nyanlända på befintliga elever i grundskolan, i form av kamrateffekter.¹⁰⁰ Studier av kamrateffekter är metodologiskt utmanande i och med att det är svårt att urskilja vilken betydelse elevselektionen mellan skolor har på resultaten och därmed estimerar den verkliga effekten.¹⁰¹ Vi vet att elever inte är slumpmässigt fördelade mellan skolor och att detta påverkar möjligheterna att skatta betydelsen av elevsammansättningen på elevers resultat. För att hantera detta använder de sig dels av flyktingkrisen som ett exempel på en chock på utbildningssystemet, där olika skolor exponerades olika mycket för nyanlända elever, dels av syskonkorrelationer som ger nästan en slumpvis exponering för nyanlända mellan syskon och mellan årskurser på en och samma skola.¹⁰²

Resultaten tyder på att den observerade negativa kopplingen mellan invandring och befintliga elevers skolresultat främst beror på att nyanlända i många fall börjar på skolor som redan har låga studieresultat och där de befintliga eleverna har svaga studieförutsättningar. När hänsyn tagits till att det finns en ojämn sortering av elever mellan skolor finner de att exponeringen av nyanlända elever på kort sikt, likväl som på lång sikt (som under den samlade skolgången), i genomsnitt tvärtom har en svag positiv effekt på elevers resultat på de nationella proven. Dessa positiva resultat döljer emellertid att det finns skillnader mellan olika elevgrupper och kommuntyper.¹⁰³

⁹⁷ Holmlund Sjögren & Öckert, 2020.

⁹⁸ Holmlund Sjögren & Öckert, 2020.

⁹⁹ Holmlund Sjögren & Öckert, 2020.

¹⁰⁰ Getik, Sjögren & Sundberg, 2024.

¹⁰¹ Det finns svårigheter med att mäta och analysera kamrateffekter, det vill säga effekterna av att gå på skolor med olika elevsammansättningar för elevers skolresultat, för en diskussion se exempelvis: Skolverket, 2018; Getik, Sjögren & Sundberg, 2024; Holmlund, Sjögren & Öckert, 2020.

¹⁰² Syskon delar familj och präglas till stor del av samma uppväxtförhållanden och föräldrapåverkan. Likheter i hur det går för syskon i skolan (syskonkorrelationen) kan med andra ord fånga upp det som familjen betyder för skolresultaten. För vidare diskussion se: Getik, Sjögren & Sundberg, 2024; Holmlund, Sjögren & Öckert, 2020; Skolverket 2018; Skolverket, 2016 a.

¹⁰³ Getik, Sjögren & Sundberg, 2024.

Det finns positiva effekter bland svenskfödda elever och elever på landsbygden. Medan effekterna av att exponeras för nyanlända elever överlag är negativa i storstäderna, samt för elever med utländsk bakgrund (dessa effekter är dock inte signifikanta).¹⁰⁴

När Getik, Sjögren och Sundberg undersöker möjliga förklaringar och mekanismerna bakom dessa observerade effekter finner de belägg för att skolor på landsbygden i större utsträckning svarat på inflödet av nyanlända genom att öka resurserna i jämförelse med skolor i storstadsområdena. Medan landsbygds-skolor som tog emot nyanlända tenderade att minska klasstorlekarna, gjordes enbart begränsade minskningar av klasstorleken och enbart för inrikes födda elever i skolor i storstäderna.¹⁰⁵

Sammanfattningsvis tyder denna studie av på att flyktingvågen resulterade i en begränsad men positiv effekt på befintliga inrikes födda elevers skolresultat. Resultaten tyder på att detta är kopplat till att det tillförts resurser, såsom minskade klasstorlekar. Det tyder på att om skolor förmår sätta in ytterligare resurser och minska klasstorleken som ett svar på ett högt mottagande av nyanlända elever så kan det bidra till att generera små positiva nettoeffekter på inrikes födda elevernas skolresultat. Att skolor i storstäderna inte fick samma resurstillskott som på landsbygden bidrog troligtvis till de negativa observerade effekterna i storstäderna.¹⁰⁶

Sammanfattning

Under de senaste decennierna har andelen elever med utländsk bakgrund ökat i grundskolan. Idag har ungefär 27 procent av eleverna i årskurs 9 utländsk bakgrund. Det är främst andelen utlandsfödda elever som ökat och idag finns det totalt sett fler elever i årskurs 9 som är födda utomlands än som är födda i Sverige med utländsk bakgrund.

Både den officiella statistiken, internationella studier och registerstudier visar att elever med svensk bakgrund i genomsnitt har bättre skolresultat, det vill säga högre betyg och högre behörighetsgrad till gymnasieskolan, samt bättre resultat i de internationella studierna, än elever med utländsk bakgrund. Det finns dock stora skillnader inom gruppen elever med utländsk bakgrund. Elever med utländsk bakgrund som är födda i Sverige eller som invandrat före skolstart har i genomsnitt bättre skolresultat, bättre meritvärden och högre behörighet till gymnasieskolan, än elever som invandrat efter skolstart.

Studier tyder på att ju senare elever invandrat till Sverige, desto lägre slutbetyg har de i årskurs 9. Elever som invandrat innan skolstart har betyg och en behörighet som ligger relativt nära genomsnittet för elever med svensk bakgrund. Medan meritvärdena och behörigheten till gymnasieskolan bland dem som

¹⁰⁴ Getik, Sjögren & Sundberg, 2024.

¹⁰⁵ Getik, Sjögren & Sundberg, 2024.

¹⁰⁶ Getik, Sjögren & Sundberg, 2024.

invandrat efter skolstart är betydligt lägre, framför allt gäller detta för de som är nyinvandrade i årskurs 9. För den sistnämnda gruppen av elever är skolresultaten mycket låga.

Samtidigt finns det studier som talar för att elever som är födda utomlands tenderar att genom sin skolgång förbättrar sina relativa skolresultat, det vill säga i förhållande till övriga elevgrupper, och att de därmed tycks ha en högre progression i jämförelse med andra elever i grundskolan.

Över tid har skillnaderna mellan elever med olika migrationsbakgrund ökat från slutet av 1980-talet fram till mitten av 2010-talet för att sedan från och med slutet av 2010-talet minska. Det kan finnas flera förklaringar till att skillnaderna i skolresultat mellan elever med olika migrationsbakgrund varierat över tid. Ett flertal studier pekar på att en bidragande förklaring är att elevsammansättningen förändrats.

Andelen elever som är födda utomlands har ökat och gruppen har även fått en annan sammansättning både med avseende på ursprung och ålder vid invandring. Invandringen har sedan slutet på 1980-talet ökat från länder och regioner där studieförutsättningarna är mindre goda samtidigt har åldern vid invandring ökat. Utöver detta har fler elever med utländsk bakgrund fått en mindre gynnsam familjebakgrund. Detta har sammantaget bidragit till att dessa elever fått sämre utbildningsförutsättningar, vilket i sin tur påverkat de genomsnittliga skolresultaten för elever med utländsk bakgrund, i form av sjunkande meritvärden och minskad behörighet till gymnasieskolan.

Den officiella statistiken visar dock att meritvärdena och behörighetsgraden bland elever som invandrat efter skolstart och de som är nyinvandrade ökat under de senaste åren. Detta har bidragit till att skillnaderna mellan elever med olika migrationsbakgrund också har minskat. Det saknas idag registerstudier som analyserat vad som kan förklara att skolresultaten för elever som är födda utomlands har förbättrats, men något som skulle kunnat ha bidragit till en mer positiv utveckling är att elevernas invandringsålder har sjunkit något under de senaste åren.

Registerstudier av den senaste migrationsvågen har visat att det stora flyktingmottagandet initialt påverkade skolornas resurser, genom att lärartätheten sjönk något liksom lärarkompetensen, det vill säga tillgången till erfarna, behöriga och utbildade lärare. Den sammantagna påverkan på skolors personalresurser var dock liten, framför allt i och med att lärartätheten relativt snabbt återställdes till den initiala nivån. Analyser har även visat på en svagt positiv effekt på befintliga elevers resultat på de nationella proven av att exponerats för en ökad andel nyanlända elever i grundskolan. Studiens resultat talar för att om skolor förmår sätta in ytterligare resurser och minska klasstorleken som ett svar på ett ökat mottagande av nyanlända elever, kan det bidra till att generera små positiva nettoeffekter på de inrikes födda elevernas skolresultat.

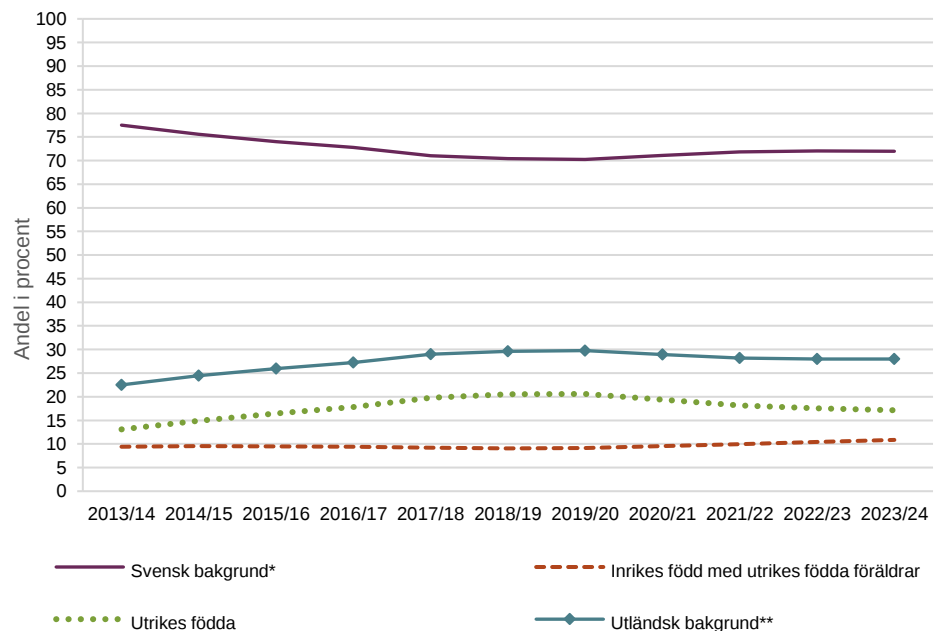
4. Gymnasieskolan

I detta avsnitt behandlas migrationen och kunskapsresultaten för elever med olika migrationsbakgrund i gymnasieskolan. Det finns inte lika många studier som har undersökt kunskapsresultaten i gymnasieskolan och skillnader mellan olika elever med olika migrationsbakgrund. Det kan finnas flera skäl till det. Grundskolan är en obligatorisk och sammanhållen skolföring, medan gymnasieskolan är frivillig och betydligt mer differentierad. I detta kapitel sammanfattas ett fåtal studier av gymnasieskolan samt utvecklingen i form av gymnasieeval, genomströmning och betygsresultat i gymnasieskolan utifrån officiell statistik.

Gymnasieeval och övergång till gymnasieskolan

Under de senaste decennierna har elevsammansättningen i gymnasieskolan, liksom i grundskolan, förändrats. Diagram 7 visar hur fördelningen av elever efter migrationsbakgrund har förändrats under de senaste tio åren. Diagrammet visar att andelen elever med utländsk bakgrund har ökat från 22,5 till 28 procent. Ökningen består först och främst av att andelen elever födda utomlands har ökat. Andelen elever födda i Sverige med utlandsfödda föräldrar har däremot inte förändrats nämnvärt.

Diagram 7. Andelen elever efter migrationsbakgrund i gymnasieskolan

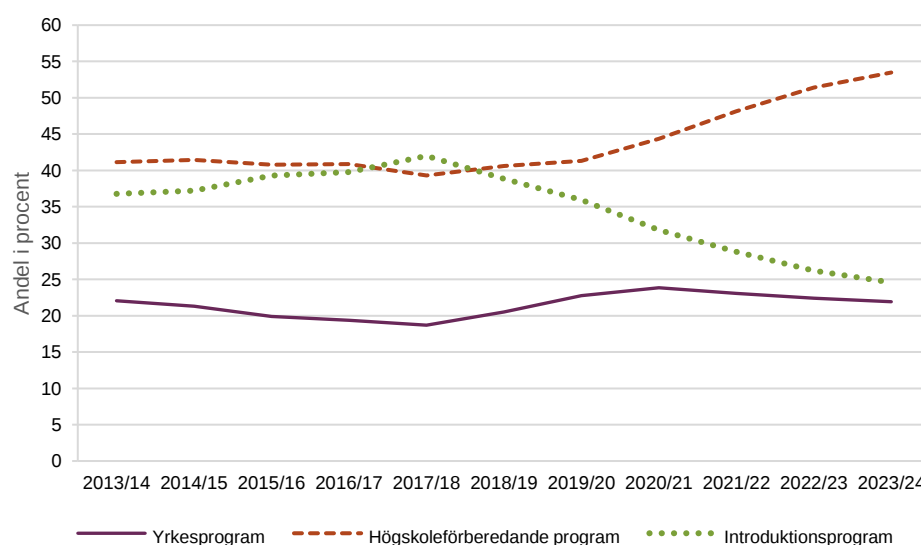

* Elever födda i Sverige m. minst en förälder född i Sverige, ** Elever med utländsk bakgrund inkluderar både elever födda i Sverige med utrikes födda föräldrar samt elever födda utomlands. Källa: Tabell 5 C: Elever på program redovisade efter svensk och utländsk bakgrund, föräldrarnas högsta utbildningsnivå samt kön, läsåret 2013/14–2023/24.

Under perioden har även fördelningen av elever efter migrationsbakgrund mellan olika program i gymnasieskolan förändrats markant, främst för utrikes födda

elever. Diagram 8 visar hur andelen inskrivna utrikes födda elever är fördelade mellan olika gymnasieprogram mellan läsåren 2013/14 och 2023/24. Under den studerade perioden har andelen utrikes födda elever som är inskrivna på ett högskoleförberedande program ökat markant. I slutet av perioden var mer än hälften av dessa elever inskrivna på ett högskoleförberedande program (53,5 procent). När det gäller yrkesprogrammen har andelen inskrivna elever födda utomlands däremot varit relativt stabilt, på strax över 20 procent. Samtidigt som andelen inskrivna utrikes födda elever på introduktionsprogrammen minskat, från 37,2 procent i början av perioden till 24,6 procent läsåret 2023/24.

Diagram 8. Fördelningen av utrikes födda elever mellan gymnasieprogram

Källa: Tabell 4 C: Elever på program eller anknytning till program fördelat efter svensk och utländsk bakgrund samt kön, läsåren 2013/14–2023/24.

För övriga elever, både elever med svensk bakgrund och elever födda i Sverige med utländsk bakgrund, har det däremot inte skett några större förändringar under de senaste tio åren när det gäller hur eleverna är fördelade mellan olika gymnasieprogram. Den absoluta majoriteten av eleverna har varit inskrivna på ett högskoleförberedande program. Lsåret 2023/24 var dock en högre andel elever födda i Sverige med utländsk bakgrund inskrivna på ett högskoleförberedande program jämfört med elever med svensk bakgrund (71,5 procent jämfört med 61,2 procent). Samtidigt var fler elever med utländsk bakgrund inskrivna på ett introduktionsprogram (9,2 procent jämfört med 6 procent).¹⁰⁷

De främsta förklaringarna till de observerade skillnaderna mellan elever med olika migrationsbakgrund, när det gäller andelen elever som är inskrivna på ett introduktionsprogram, kan kopplas till skillnader i gymnasieprogrammets antagningskrav och skillnader i behörighetsgrad bland eleverna. Introduktionsprogrammen har till skillnad från de nationella programmen inte några

¹⁰⁷ Skolverkets officiella statistik, Gymnasieskolan, Skolor och elever, Tabell 5 C, Elever på program redovisade efter svensk och utländsk bakgrund, föräldrarnas högsta utbildningsnivå samt kön, läsåret 2013/14–2023/24.

antagningskrav (med några undantag). Att utrikes födda elever i lägre utsträckning är behöriga till ett nationellt program när de slutar grundskolan kan förklara att de i högre utsträckning är inskrivna på ett introduktionsprogram.

En annan förklaring är programinriktningen. Av de elever som är utrikes födda och som sökte ett introduktionsprogram läsåret 2024/25, hade 35,6 procent sökt språkintröduktion som sitt förstahandsval.¹⁰⁸ Detta speglar till stor del det faktum att många av dessa elever har en kort vistelsetid i Sverige vilket gör att de har ett behov av att förbättra sina kunskaper i svenska språket innan de påbörjar en utbildning på ett nationellt program.

En rapport av Jonsson och Mood visar också att elever med olika migrationsbakgrund tenderar att göra olika val till gymnasieskolan. Unga med utländsk bakgrund tenderar i jämförelse med de med svensk bakgrund att välja mer krävande program givet samma betygsnivå från grundskolan. Det är vanligare att dessa elever söker sig till de mest krävande utbildningarna som deras studieförutsättningar medger. Det betyder att elever med utländsk bakgrund i jämförelse med elever med svensk bakgrund har lägre meritvärden från grundskolan i alla programtyper.¹⁰⁹

Studien visar också att av de elever med utländsk bakgrund som inte hade påbörjat ett nationellt program i gymnasieskolan mellan åren 2011 och 2015 hade nio av tio ett meritvärde från årskurs 9 som var lägre än 160 poäng. Förklaringen till att de inte hade påbörjat gymnasieskolan kan därmed nästan helt och hållet tillskrivas deras låga meritvärden.¹¹⁰

Genomströmning och resultat i gymnasieskolan

I detta avsnitt presenteras studier och officiella statistik avseende genomströmningen och resultaten i gymnasieskolan för elever med olika migrationsbakgrund.

Internationella kunskapsstudier i gymnasieskolan

Det finns enbart en internationell studie som undersöker gymnasieelevers kunskaper, TIMSS Advanced. Denna studie mäter elevers kunskaper i avancerad matematik och fysik i årskurs 3 på naturvetenskaps- och teknikprogrammet.¹¹¹

I den senaste undersökningen från 2015, presterade elever med svensk bakgrund¹¹² i genomsnitt bättre än elever med utländsk bakgrund. Detta gäller både för elever födda i Sverige med utrikes födda föräldrar och utrikes födda

¹⁰⁸ Skolverkets officiella statistik, Gymnasieskolan, Skolor och elever, Tabell 2 B: Sökande till gymnasieskolan till läsåret 2024/25 efter svensk och utländsk bakgrund.

¹⁰⁹ I studien studeras övergång till olika nationella gymnasieprogram bland de som gick ut grundskolan mellan åren 2011–2015, Jonsson & Mood, 2023.

¹¹⁰ Jonsson & Mood, 2023.

¹¹¹ Den senaste studien genomfördes våren 2015 med ett urval elever i årskurs 3 på naturvetenskaps- eller teknikprogrammet. Eftersom två ämnen ingår i studien har två urval av elever gjorts, ett för matematik och ett för fysik, med elever som läst minst kurserna Matematik 4 respektive Fysik 2. Studien har genomförts två gånger tidigare – 1995 och 2008. Sedan 2008 har andelen elever med utländsk bakgrund ökat och utgör ungefär i den senaste undersökningen 23 procent av dem som studerar avancerad matematik och fysik vårterminen 2015. Skolverket, 2016b.

¹¹² Elever födda i Sverige med minst en svenskfödd förälder.

elever. Skillnaderna i resultat är som störst mellan elever med svensk bakgrund och utrikes födda elever.¹¹³ I matematik tycks elever med utländsk bakgrund ha haft en mindre positiv resultatutveckling mellan 2008 och 2015 än elever med svensk bakgrund. Skillnaderna mellan grupperna är dock inte statistiskt signifikant. Även i fysik finns tecken på att utlandsfödda elever har en mer negativ resultatutveckling än övriga elevgrupper, men inte heller denna skillnad är statistiskt signifikant.¹¹⁴

Analyserna visar vidare att resultatskillnaderna mellan gymnasieelever med olika migrationsbakgrund kvarstår även efter att det tagits hänsyn till föräldrarnas utbildningsnivå, både för de som läst avancerad matematik och fysik.¹¹⁵

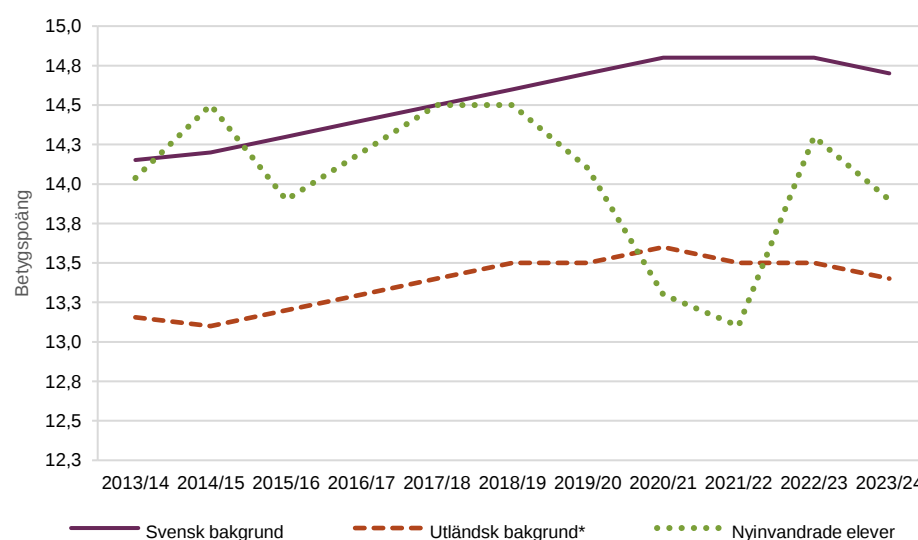
Skolresultaten i officiell statistik och registerstudier

I detta avsnitt behandlas studier som studerat utvecklingen av genomströmningen och resultaten i gymnasieskolan för elever med olika migrationsbakgrund, samt utvecklingen i den officiella statistiken.

Betyg och behörighet i gymnasieskolan i den officiella statistiken

I diagram 9 redovisas studieresultat för avgångselever i gymnasieskolan efter migrationsbakgrund för läsåren 2013/14 till 2023/24.

Diagram 9. Genomsnittliga betygspoäng för avgångsbetygen i gymnasieskolan utifrån migrationsbakgrund för läsåren 2013/14–2023/24

* Utländsk bakgrund inkluderar nyanlända elever. Källa: Tabell 2 D: Studieresultat för elever med avgångsbetyg efter program och inriktning, för läsåren 2013/14–2023/24

Diagrammet visar att det finns skillnader i genomsnittlig betygspoäng mellan elever med olika migrationsbakgrund. Elever med svensk bakgrund har i genomsnitt högre betygspoäng än elever med utländsk bakgrund (inklusive

¹¹³ Skillnaden i resultat mellan elever födda i Sverige med utlandsfödda föräldrar och elever födda utomlands är inte statistiskt signifikant vare sig i matematik eller i fysik.

¹¹⁴ Skolverket, 2016b.

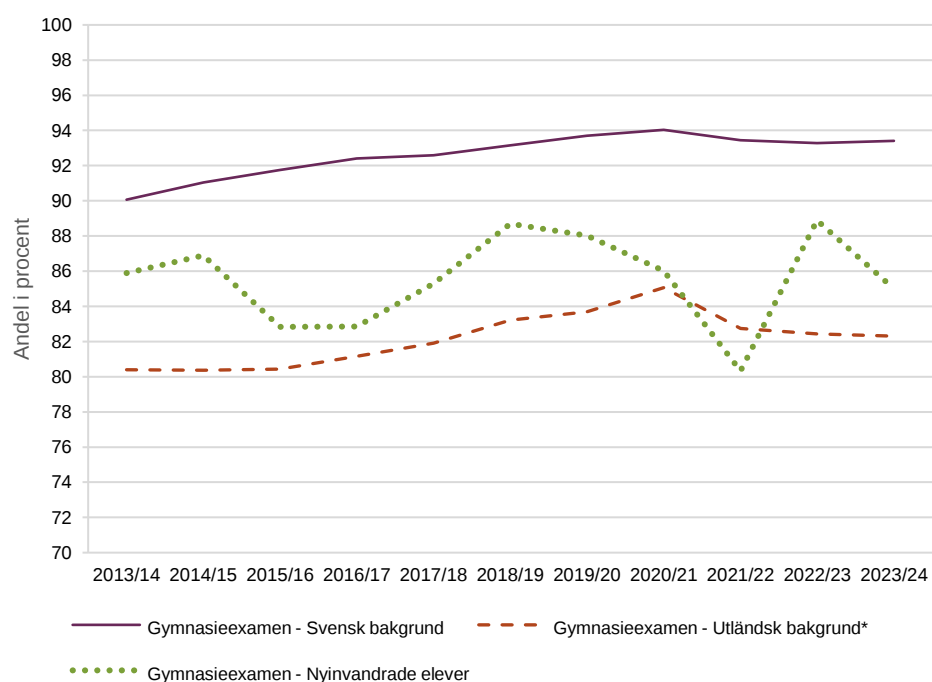
¹¹⁵ Skolverket, 2016b.

nyinvandrade elever). Skillnaderna har ökat något över tid, från 1 betygspoäng till 1,4 betygspoäng.

För nyinvandrade elever varierar avgångsbetygen från gymnasieskolan över tid (se diagram 9). I början av perioden var den genomsnittliga betygspoängen för nyinvandrade elever ungefär desamma som för elever med svensk bakgrund. Från och med läsåret 2019/20 har dock nyinvandrade elevers genomsnittliga betygspoäng sjunkit och de var som lägst läsåret 2021/22, då det i genomsnitt skilde 1,7 betygspoäng mellan dessa elever och elever med svensk bakgrund. Lsåret 2022/23 ökade skillnaderna i betygspoäng mellan nyinvandrade elever och elever med svensk bakgrund för att sedan åter falla något läsåret efter. Det kan finnas flera olika förklaringar till dessa skillnader mellan elever med olika migrationsbakgrund samt att betygsresultaten fluktuerat för denna grupp av elever, detta kommer vi att återkomma till nedan.

Diagram 10 visar att det finns ett liknande mönster för andelen som tagit gymnasieexamen, vilket inte är förvånande i och med att det krävs att eleven har fått godkända betyg i ett visst antal ämnen för att en elev ska få en gymnasieexamen.¹¹⁶

Diagram 10. Andel elever med gymnasieexamen efter avslutad gymnasieskola utifrån migrationsbakgrund för läsåren 2013/14 till 2023/24

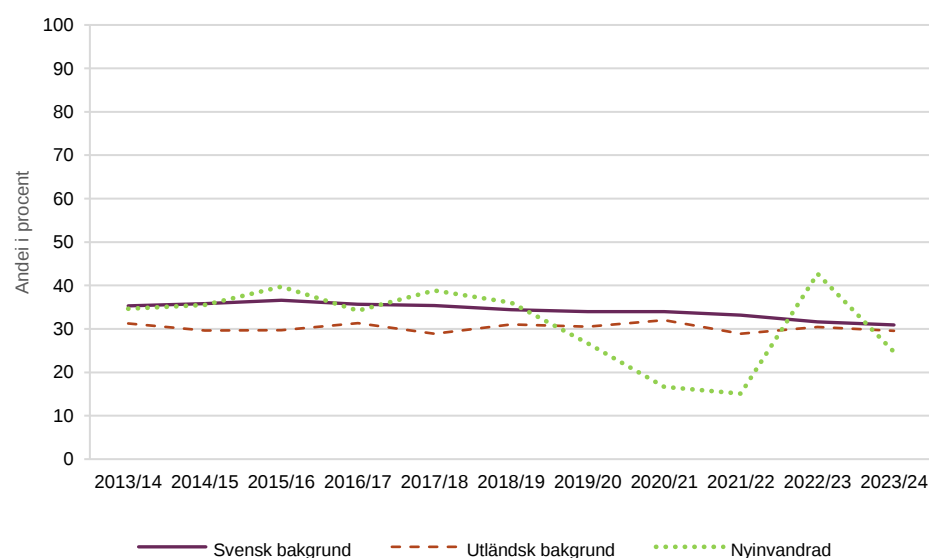
* Utländsk bakgrund inkluderar nyinvandrade elever. Tabell 2 D: Studieresultat för elever med avgångsbetyg efter program och inriktning. För läsåren 2013/14–2023/24.

¹¹⁶ För en yrkesexamen ska eleven ha läst 2 500 poäng varav 2 250 ska vara godkända (betygen A-E). Eleven ska ha godkänt i svenska 1, eller svenska som andraspråk 1, engelska 5 och matematik 1. Eleven ska också ha godkänt i 400 poäng av de programgemensamma ämnena. Eleven ska även ha ett godkänt gymnasiearbete. För en högskoleförberedande examen ska eleven ha läst 2 500 poäng varav 2 250 ska vara godkända (betygen A-E). Eleven ska ha godkänt i svenska 1, 2 och 3 eller svenska som andraspråk 1, 2 och 3, engelska 5 och 6 samt matematik 1. Eleven ska även ha ett godkänt gymnasiearbete.

Genomgående har elever med utländsk bakgrund i lägre grad uppnått en gymnasieexamen när de går ut gymnasieskolan jämfört med elever med svensk bakgrund. Detsamma gäller för nyinvandrade elever, även om andelen elever i denna grupp som tagit examen från gymnasieskolan har fluktuerat över tid (se diagram 10).

I diagram 11 visas andel elever med grundläggande högskolebehörighet efter avslutat yrkesprogram i gymnasieskolan utifrån elevens migrationsbakgrund. Även när det gäller andelen elever som har en grundläggande högskolebehörighet finns det vissa skillnader mellan elever med svensk och utländsk bakgrund, skillnaderna är dock inte lika stora som för andelen som har tagit en gymnasieexamen. Skillnaderna är som störst mellan elever med svensk bakgrund och nyinvandrade elever. Tillskillnad från elever med svensk bakgrund, som haft en stabil utveckling, minskade behörighetsgraden kraftigt för nyinvandrade elever mellan läsåren 2018/19 och 2021/22. När skillnaderna mellan nyinvandrade elever och elever med svensk bakgrund var som störst, uppgick gapet till 18,1 procentenheter. Efter det ökade först andelen nyinvandrade elever med grundläggande högskolebehörighet kraftigt (läsåret 2022/23) för att sedan åter minska följande läsår (läsåret 2023/24). Sammantaget har behörighetsgraden för denna grupp fluktuerat kraftigt under de senaste åren.

Diagram 11. Andelen elever med grundläggande behörighet efter avslutat yrkesprogram i gymnasieskola per migrationsbakgrund

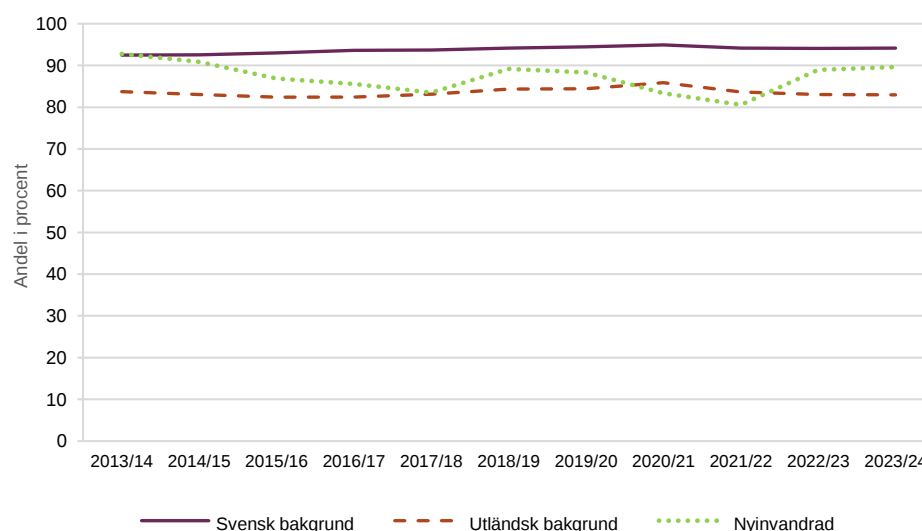

* Utländsk bakgrund inkluderar nyinvandrade elever. Baseras på bearbetad skolstatistik. Avgångselever från gymnasieskolan, 2013/14 - 2023/24. Antal avgångselever, andelen med examen och andelen med grundläggande behörighet.

I diagram 12 visas motsvarande uppgifter för elever på högskoleförberedande program, det vill säga andel elever med grundläggande högskolebehörighet efter avslutat högskoleförberedande program i gymnasieskolan utifrån elevens migrationsbakgrund. Andelen elever som har en grundläggande högskolebehörighet är betydligt högre på de högskoleförberedande programmen än på

yrkesprogrammen för samtliga elevgrupper oberoende av migrationsbakgrund. Skillnaderna mellan elever med svensk och utländsk bakgrund är relativt stabila över tid, men de faktiska skillnaderna mellan elevgrupperna är större än för elever på yrkesprogrammen. För nyinvandrade elever varierar behörighetsgraden betydligt mer över tid än för andra elever på de högskoleförberedande programmen, men mindre jämfört med nyanlända elever på yrkesprogrammen.

Diagram 12. Andel elever med grundläggande behörighet efter avslutat högskoleförberedande program i gymnasieskola per migrationsbakgrund

* Utländsk bakgrund inkluderar nyinvandrade elever. Baseras på bearbetad skolstatistik. Avgångselever från gymnasieskolan, 2013/14-2023/24. Antal avgångselever, andelen med examen och andelen med grundläggande behörighet.

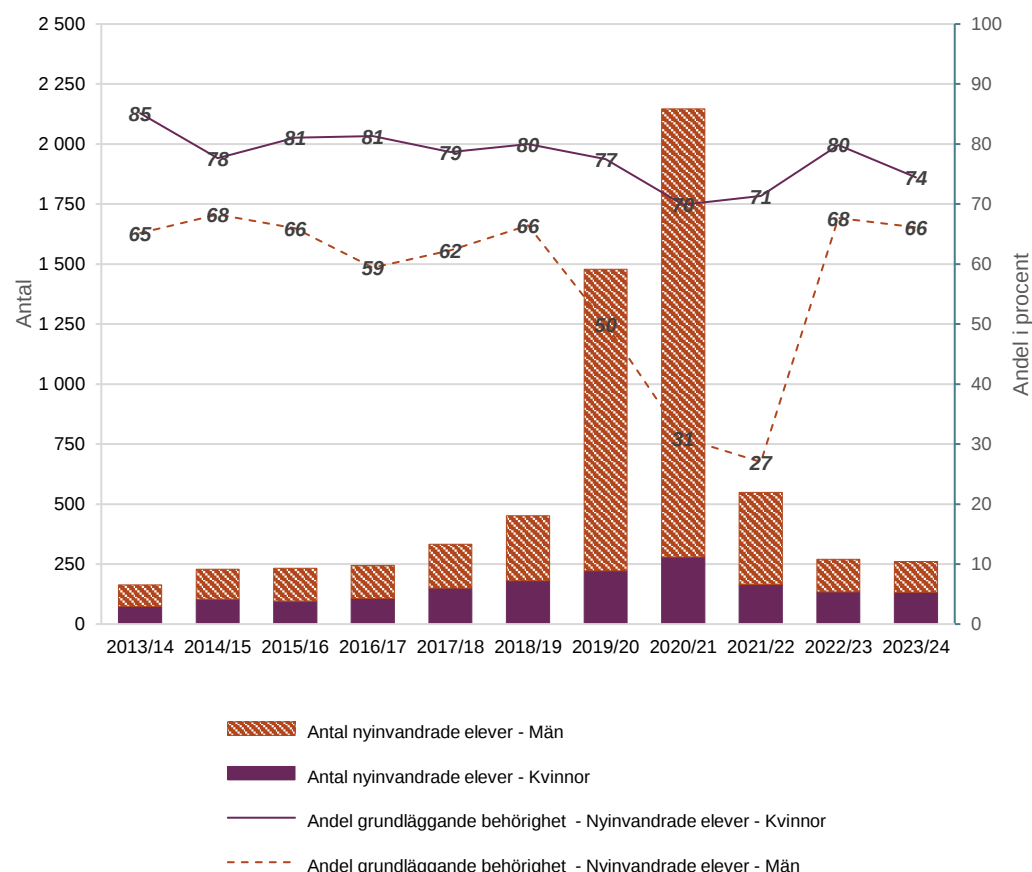
En bidragande förklaring till de observerade fluktuationerna i skolresultat från gymnasieskolan för nyinvandrade elever är att gruppens sammansättning förändrats under den studerade perioden. Andelen män bland de nyinvandrade eleverna ökade under några år kraftigt, vilket påverkar det genomsnittliga resultatet då de i lägre grad har en grundläggande behörighet. Detta illustreras i diagram 13. Diagrammet visar dels att antalet nyinvandrade män och kvinnor som fick avgångsbetyg från gymnasieskolan (vänster axel i diagrammet) under perioden 2013/14 till 2023/24, dels hur stor andel av dessa män respektive kvinnor som fick grundläggande högskolebehörighet (höger axel i diagrammet).

Diagram 13 visar att i början av perioden var könsfördelningen bland nyinvandrade elever med avgångsbetyg nästan jämn och motsvarar ungefär könsfördelningen bland övriga elever.¹¹⁷ Efter läsåret 2018/19 ökade antalet nyinvandrade avgångselever kraftigt, till drygt 2 100 läsåret 2020/21. Denna ökning bestod framför allt av män som kom i samband med flyktingkrisen. Läsåren 2019/20 och 2020/21 uppgick andelen nyinvandrade manliga elever till mer än 80 procent av alla gymnasieelever som nyligen invandrat till Sverige. Samtidigt minskade behörighetsgraden till högskolan drastiskt bland dessa män,

¹¹⁷ Skolverkets officiella statistik, Gymnasieskolan, Betyg och studieresultat, Tabell 2D. Studieresultat för elever med avgångsbetyg efter program och inriktning, läsåren 2013/14 till 2023/24.

som lägst till 27 procent. Antalet nyinvandrade avgångselever har därefter minskat. Läsåret 2023/24 var antalet nyinvandrade elever i gymnasieskolans avgångsklasser i paritet med läsåren 2015/16 till 2016/17 och andelen män bland de nyinvandrade eleverna drygt 50 procent. Samtidigt ökade åter andelen elever med grundläggande högskolebehörighet bland nyinvandrade manliga avgångselever. Läsåret 2023/24 var andelen av dessa elever som hade en grundläggande högskolebehörighet 66,1 procent.

Diagram 13. Män respektive kvinnorna som slutfört gymnasieskolan med grundläggande högskolebehörighet (höger axel) samt antalet nyinvandrade gymnasieelever (vänster axel)

Källa: Tabell 2 D: Studieresultat för elever med avgångsbetyg efter program och inriktning5, för läsåren 2013/14–2023/24.

Registerstudier av betygsresultat och genomströmning

Den bild som ges i den officiella statistiken, att elever med utländsk bakgrund har lägre betyg och sämre genomströmning i gymnasieskolan¹¹⁸ i jämförelse med elever med svensk bakgrund, bekräftas även av ett flertal rapporter.¹¹⁹ Holmlund, Sjögren och Öckert har visat på att elever födda utomlands i allmänhet presterar sämre i gymnasieskolan än svenskfödda elever genom att de i genomsnitt har lägre slutbetyg från gymnasieskolan. Samtidigt finns det betydande skillnader inom gruppen av elever som är födda utomlands. Exempelvis har åldern när

¹¹⁸ Det vill säga att de i lägre utsträckning tar en gymnasieexamen.

¹¹⁹ Se exempelvis SOU 2016:77; SOU 2022:34; Jonsson & Mood, 2023; Holmlund, Sjögren & Öckert, 2020.

eleverna invandrat betydelse för skolresultaten. De elever som anlänt till Sverige före skolstart klarar sig betydligt bättre i gymnasieskolan än elever som anlänt senare.¹²⁰

Medan betygen för elever som anlänt före skolstart har varit relativt konstanta i förhållande till svenskfödda elever under perioden från slutet av 1980-talet till mitten av 2010-talet, skedde en kraftig betygsförsämring för de elever som anlänt efter skolstart fram till mitten av 2010-talet.¹²¹ När hänsyn tagits till elevernas ålder vid invandring och ursprungsland dämpas den nedåtgående trenden för dessa elever något, men en stor del av skillnaderna i gymnasiebetyg mellan elever med olika migrationsbakgrund kvarstår.¹²² Holmlund, Sjögren och Öckert visar även att familjebakgrunden¹²³ ökade i betydelse för utrikes födda elever under 2000-talet, medan familjens betydelse varit i stort sett oförändrad för svenskfödda elever.¹²⁴

En studie av Jonsson och Mood har visat på ett liknande mönster, som analyserna ovan av slutbetygen, för elever med utländsk bakgrund när det gäller genomströmningen i gymnasieskolan. Elever med utländsk bakgrund är överrepresenterade bland de som saknar examen från gymnasieskolan efter fyra år. De har en lägre examinationsfrekvens i gymnasieskolan givet att eleverna går på samma gymnasieprogram och har samma slutbetyg från grundskolan. Av det totala examinationsgapet – skillnaden i sannolikheten att examineras från en påbörjad gymnasieutbildning – mellan elever med olika migrationsbakgrund kan ungefär hälften hänföras till skillnader i elevernas meritvärden i årskurs 9 och valet av gymnasieprogram. Analyserna visar också, liksom de tidigare analyserna av slutbetygen, att elevernas familjebakgrund har betydelse för resultaten i gymnasieskolan. Familjebakgrund kan förklara ytterligare en knapp fjärdedel av skillnader i genomströmning mellan elever med olika migrationsbakgrund. Huvuddelen av skillnaden mellan olika elevgrupper beror därmed, enligt Jonsson och Mood, på sämre individuella respektive familjerelaterade studieförutsättningar, samt mer ambitiösa programval bland elever med utländsk bakgrund.¹²⁵

Att andelen elever födda utomlands ökat samtidigt som sammansättning inom elevgruppen förändrats, exempelvis vad gäller ursprungsland, invandringsålder och familjebakgrund, har ställt högre krav på att gymnasieskolan kan kompensera för elevernas sämre utbildningsförutsättningar. Holmlund, Sjögren och Öckert menar att faktumet att det inte enbart finns skillnader i slutbetyg och

¹²⁰ Holmlund, Sjögren & Öckert, 2019.

¹²¹ Först i slutet av 1990-talet och sedan åter igen under det första decenniet av 2000-talet.

¹²² I modellerna har hänsyn tagits till elevernas kön, födelsemånad, födelseland samt avgångsår (Holmlund, Sjögren & Öckert, 2019).

¹²³ Mått som syskonkorrelationer. Syskonkorrelationer används i analyserna som mått på familjens betydelse för gymnasiebetygen, då det fångar såväl mätbara som dolda familjefaktorer.

¹²⁴ Holmlund, Sjögren & Öckert, 2019.

¹²⁵ Dessa faktorer räcker dock inte helt till att förklara varför elever med utländsk bakgrund i lägre utstickning tar examen från gymnasieskolan. Jonsson och Mood menar dock att det inte finns en enkel förklaring till detta. De hittar inget stöd för att skillnaderna i genomströmning i gymnasieskolan beror på språkliga skillnader (även om kunskaper i svenska skulle kunna vara viktiga för betygen och val av gymnasieprogram), eller på strukturell diskriminering, där vissa minoritetsgrupper missgynnas i gymnasieskolan. De menar i stället att det inte är osannolikt att åtminstone en del av det återstående gapet beror på föräldraresurser som de inte kunnat mäta (Jonsson och Mood, 2023).

genomströmning mellan elever med utländsk och svensk bakgrund utan även mellan elever inom gruppen skulle kunna tyda på att gymnasieskolan under den studerade perioden fram till mitten av 2010-talet har blivit sämre på att hantera elever med utländsk bakgrund. De betonar samtidigt att det finns mycket begränsade möjligheter att ta hänsyn till elevgruppens förändrade sammansättning vid analyser av likvärdigheten i gymnasieskolan.¹²⁶

Något som de menar ytterligare kan ha bidragit till den sjunkande behörigheten är införandet av skärpta antagningskrav till gymnasieskolan och högre krav för att få slutbetyg från gymnasieskolan.¹²⁷

Sammanfattning

Andelen elever med utländsk bakgrund har liksom i grundskolan även ökat i gymnasieskolan, från 22,5 till 28 procent under det senaste decenniet. Det är främst andelen elever födda utomlands som har ökat. Andelen elever födda i Sverige med utlandsfödda föräldrar har däremot inte förändrats nämnvärt.

Det finns skillnader i valet av gymnasieprogram mellan elever med olika migrationsbakgrund. Elever med utländsk bakgrund tenderar att i högre grad välja högskoleförberedande gymnasieutbildningar än elever med svensk bakgrund. Fördelningen av elever efter migrationsbakgrund mellan olika program i gymnasieskolan har förändrats under det senaste decenniet, framför allt för elever som är födda utomlands. Idag är mer än hälften av de utrikes födda eleverna inskrivna på ett högskoleförberedande program.

I likhet med grundskolan har elever med utländsk bakgrund sämre skolresultat, lägre betyg och sämre genomströmning i gymnasieskolan, i jämförelse med elever med svensk bakgrund. Samtidigt finns det betydande skillnader mellan olika grupper av elever med utländsk bakgrund. De elever som anlänt till Sverige före skolstart klarar sig betydligt bättre i gymnasieskolan än elever som anlänt senare. Skillnaderna har också ökat något över tid. För elever som anlänt före skolstart var betygsutvecklingen relativt konstant från slutet av 1980-talet till slutet av 2010-talet, medan betygen försämrades kraftigt för elever som anlänt efter skolstart. När hänsyn tagits till ett flertal bakgrundsfaktorer kvarstår de stora skillnaderna i gymnasiebetyg mellan elever med olika migrationsbakgrund. Detsamma gäller för genomströmningen i gymnasieskolan. Elever med utländsk bakgrund och särskilt de som invandrat sent är överrepresenterade bland de som saknar examen från gymnasieskolan efter fyra år. De har en lägre examinationsfrekvens i gymnasieskolan givet att eleverna går på samma gymnasieprogram och har samma slutbetyg från grundskolan.

Elever med utländsk bakgrund har också i genomsnitt presterat sämre i de internationella studierna (i avancerad matematik och fysik) än elever med svensk bakgrund. Detta gäller både för elever födda i Sverige med utländsk bakgrund och

¹²⁶ Holmlund, Sjögren & Öckert, 2019.

¹²⁷ Holmlund, Sjögren & Öckert, 2019; Jonsson & Mood, 2023.

elever födda utomlands. Skillnaderna i resultat är som störst mellan elever med svensk bakgrund och utrikes födda elever.

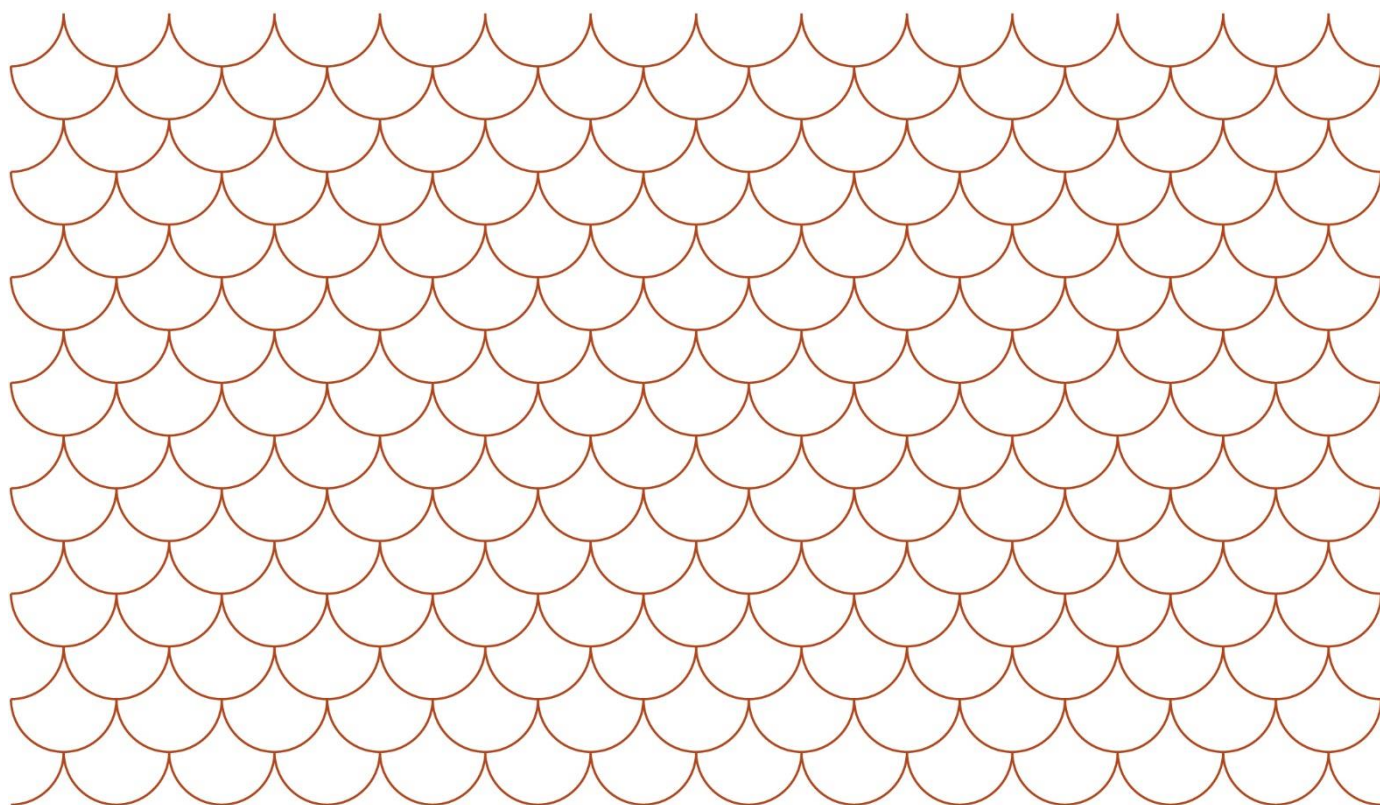
Skillnaderna i skolresultat mellan elever med olika migrationsbakgrund kan till stor del förklaras av att elever med utländsk bakgrund och framför allt elever födda utomlands har sämre individuella och familjerelaterade utbildningsförutsättningar. Studier har visat att elever med utländsk bakgrund fått sämre utbildningsförutsättningar och att betydelsen av familjebakgrunden ökat framför allt för elever födda utomlands fram till och med mitten av 2010-talet. Dessa faktorer räcker dock inte helt till att förklara skillnader mellan elever med olika migrationsbakgrund. Något som också, bland andra faktorer, kan ha bidragit till en sjunkande genomströmning i gymnasieskolan är införandet av skärpta krav för att få slutbetyg och gymnasieexamen.

Under det senaste decenniet har skolresultaten för elever med utländsk bakgrund förbättrats i gymnasieskolan, men det finns inte samma tydliga positiva trend som för grundskolan i och med att skolresultaten de senaste åren åter sjunkit något. Liksom för grundskolan saknas det idag registerstudier som kan förklara de senaste årens utveckling. Det är därför fortfarande oklart vad som ligger bakom de förändringar som kunnat observeras för gymnasieelever med olika migrationsbakgrund i den officiella statistiken.

Referenser

- Erikson, R. & Jonsson, J. O. (1993). *Ursprung och utbildning. Social snedrekrytering till högre studier*, SOU 1993:85. Stockholm: Fritzes.
- Getik, D., Sjögren, A. & Sundberg, A. (2024) *Nyanlända i skolan: Hur påverkas skolresultaten?*, IFAU, RAPPORT 2024:22.
- Grönqvist, H. & Niknami, S. (2017). *Ankomst och härkomst: en ESO-rapport om skolresultat och bakgrund*, Rapport till Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi 2017:3, Stockholm: Finansdepartementet.
- Heller-Sahlgren, G. (2015). *Invandringen och Sveriges resultatfall i PISA*, IFN Policy Paper, nr 71.
- Heller-Sahlgren, G. (2022). *Kunskapsskolans återkomst: Den svenska grundskolans kvalitet över tid*, TIMBRO.
- Holmlund, H., Sjögren, A. & Öckert, B. (2019). *Jämlikhet i möjligheter och utfall i den svenska skolan*, Bilaga 7 till Långtidsutredningen 2019, SOU 2019:40. Stockholm: Norstedts Juridik.
- Holmlund; H., Sjögren A. & Öckert, B. (2020). *Jämlikhet i möjligheter och utfall i den svenska skolan*, IFAU, RAPPORT 2020:7
- Härnqvist, K. & Svensson, A. (1980). *Den sociala selektionen till gymnasiestadiet. En forskningsrapport från Gymnasieutredningen*, Stockholm: SOU 1980:30.
- Jonsson, J. O. & Mood, C. (2023). *Karriärer och barriärer: en ESO-rapport om skolgång och etablering för unga med utländsk bakgrund*, Rapport till Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi 2023:8.
- SCB (Statistiska Centralbyrån) (2019). *Integration: En beskrivning av läget i Sverige*, SCB, Integration, Rapport Nr 13, Stockholm: SCB.
- Skolverket (2016a). *Invandringens betydelse för skolresultaten*, SKOLVERKET'S AKTUELLA ANALYSER 2016.
- Skolverket (2016b). *TIMSS Advanced 2015: Svenska gymnasieelevers kunskaper i avancerad matematik och fysik i ett internationellt perspektiv*, RAPPORT 449, Internationella studier.
- Skolverket (2017). *PIRLS 2016: Läsförstågan hos svenska elever i årskurs 4 i ett internationellt perspektiv*, Rapport 463, Internationella studier.
- Skolverket (2018). *Analyser av familjebakgrundens betydelse för skolresultaten och skillnader mellan skolor: En kvantitativ studie av utvecklingen över tid i slutet av grundskolan*, Rapport 467.
- Skolverket (2019). *PISA 2018: 15-åringars kunskaper i läsförståelse, matematik och naturvetenskap*, Internationella studier 487.

- Skolverket (2021). *Elever och skolenheter i grundskolan läsåret 2020/21*.
- Skolverket (2022). *Covid-19-pandemins konsekvenser för skolväsendet: Slutredovisning*.
- Skolverket (2023a). *PIRLS 2021: Läsförmågan hos svenska elever i årskurs 4 i ett internationellt perspektiv*, Internationella studier.
- Skolverket (2023b). *PISA 2022: 15-åringars kunskaper i matematik, läsförståelse och naturvetenskap*, Internationella studier.
- Skolverket (2023c). *Teknisk bilaga PIRLS 2021: Urval, genomförande och metod*.
- Skolverket (2023d). *Teknisk bilaga PISA 2022: Urval, genomförande och metod*.
- Skolverket (2024a). *TIMSS 2023: Svenska grundskoleelevers kunskaper i matematik och naturvetenskap i ett internationellt perspektiv*, Internationella studier.
- Skolverket (2024b). *Teknisk bilaga TIMSS 2023*.
- SOU 2016:77, *En gymnasieutbildning för alla: åtgärder för att alla unga ska påbörja och fullfölja en gymnasieutbildning*, Del 1, Betänkande av Gymnasieutredningen.
- SOU 2022:34, *I mål – vägar vidare för att fler unga ska nå målen med sin gymnasieutbildning*, Utbildningsdepartementet.

Skolverket

www.skolverket.se